

Správa
o stratégiách, legislatívnom a finančnom
zabezpečení vysokoškolského štúdia študentov
so zdravotným postihnutím vo vybraných
európskych krajinách

Bratislava
2012

Autori: Darina Ondrušová
Stanislav Sokol
Univerzita Komenského v Bratislave

O autoroch

Mgr. Darina Ondrušová pôsobí ako interná doktorandka na Ústave verejnej politiky a ekonómie FSEV UK v Bratislave. V rámci svojho štúdia sa v zimnom semestri akademického roka 2006/ 2007 zúčastnila Erasmus pobytu na Univerzite v Osnabrücker v Nemecku. V súčasnosti sa výskumne zaoberá najmä témou politicko-administratívnych vzťahov.

E-mail: ondrusova@cezap.sk

Mgr. Stanislav Sokol je absolventom Fakulty matematiky, fyziky a informatiky UK v Bratislave. V súčasnosti pokračuje v štúdiu na Masarykovej univerzite v Brne. V rokoch 2006 – 2008 bol členom Mládežníckej komisie *World Blind Union*.

E-mail: sokol@cezap.sk

Obaja autori majú za sebou skúsenosť štúdia so zdravotným postihnutím. V r. 2005 sa podieľali na vypracovaní krátkej štúdie pod názvom *Prehľad študijných príležitostí pre študentov so zdravotným postihnutím v niektorých európskych krajinách*, ktorá bola prezentovaná v rámci medzinárodnej konferencie *Rovnosť práv a rovnosť príležitostí v akademickom prostredí* na Štrbskom Plese.

Tento dokument bol spracovaný v rámci rozvojového projektu **Štandardy zabezpečenia podmienok štúdia pre osoby so zdravotným postihnutím na vysokých školách v SR pre roky 2011 - 2013**, financovaného Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR.

Obsah

O autoroch	2
Zoznam tabuliek	4
Zoznam príloh	4
Úvod	5
Metodológia	6
Veľká Británia	7
Švédsko	12
Belgicko	16
Nemecko	19
Rakúsko	24
Česká republika	28
Maďarsko	33
Slovinsko	37
Chorvátsko	42
Podpora získavania pracovných skúseností	46
Zhrnutie a závery	47
Zoznam použitej literatúry	50

Zoznam tabuliek

Tabuľka č. 1: Prehľad krajín a inštitúcií, ktoré sa zapojili do prieskumu

Tabuľka č. 2: Model podpory štúdia osôb so ZP vo Veľkej Británii

Tabuľka č. 3: Model podpory štúdia osôb so ZP vo Švédsku

Tabuľka č. 4: Model podpory štúdia osôb so ZP v Belgicku

Tabuľka č. 5: Model podpory štúdia osôb so ZP v Nemecku

Tabuľka č. 6: Model podpory štúdia osôb so ZP v Rakúsku

Tabuľka č. 7: Model podpory štúdia osôb so ZP v Českej republike

Tabuľka č. 8: Model podpory štúdia osôb so ZP v Maďarsku

Tabuľka č. 9: Model podpory štúdia osôb so ZP v Slovinsku

Tabuľka č. 10: Model podpory štúdia osôb so ZP v Chorvátsku

Zoznam príloh

Príloha 1: Slovenská verzia dotazníka „Vysokoškolské vzdelávanie a študenti so špecifickými potrebami“, distribuovaného v rámci prieskumu

Príloha 2: Ukážky legislatívy upravujúcej podporu študentov so ZP v Nemecku a Zoznam právnych predpisov upravujúcich štúdium osôb so ZP v Nemecku

Úvod

V súvislosti s obhajobou práv ľudí so zdravotným postihnutím (ďalej ZP) sa možno neraz stretnúť s poukazovaním na to, že len malé percento týchto ľudí v porovnaní s intaktnou populáciou má ukončené vysokoškolské vzdelanie a to isté platí napr. aj o miere zamestnanosti. Takisto sa pomerne často hovorí o špecifických vzdelávacích potrebách osôb so ZP. A nehovorí sa bez záväzkov. Práva osôb so ZP majú svoju oporu v ľudskoprávnom dokumente, ktorý toho času ratifikovala medzi inými už väčšina členských štátov EÚ, vrátane Slovenska. Ide o *Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím*.

V čl. 24 tohto dohovoru sa uvádza:

„Zmluvné štáty uznávajú právo osôb so zdravotným postihnutím na vzdelanie. Za účelom uplatňovania tohto práva, bez diskriminácie a na základe rovnosti príležitostí zmluvné štáty zabezpečia inkluzívny vzdelávací systém na všetkých úrovniach ...“

Akými spôsobmi však možno zabezpečovať inkluzívny systém vzdelávania na vysokých školách? Cieľom tohto textu je predstaviť systémy podporných služieb pre študentov so ZP vo vybraných krajinách s ich prednosťami, ako aj nedostatkami. Pokúšame sa zachytiť súčasný stav; predstaviť alternatívne riešenia a poukázať na príklady dobrej praxe v tejto oblasti. Dobrá prax je totiž v konečnom dôsledku dôležitá nielen vzhľadom na medzinárodné záväzky, ale najmä voči občanom so zdravotným postihnutím.

V tejto správe sme sa aj na základe zadania rozhodli sledovať niektoré aspekty podpory študentov so zdravotným postihnutím vo vybraných krajinách. Prvým okruhom bola legislatíva upravujúca podmienky štúdia: aké povinnosti sú kladené univerzitám pri vytváraní rovnosti príležitostí pre uchádzačov a študentov so ZP? Vyplývajú takéto povinnosti priamo zo zákona? Do akej miery a akým spôsobom majú v tejto oblasti sformulované pravidlá samotné univerzity? Na druhej strane bolo snahou konfrontovať tieto zistenia s realitou, so skúsenosťami s uplatňovaním predpisov v praxi.

Ďalším okruhom boli otázky súvisiace s financovaním podporných služieb. Pokúsili sme sa popísať rôzne modely financovania a identifikovať príklady dobrej praxe s ohľadom na to, či sú služby financované najmä prostredníctvom študenta, univerzity alebo v kombinácii obidvoch. Takisto sme sa podrobnejšie venovali financovaniu troch konkrétnych typov služieb: odstraňovania architektonických bariér, tlmočenia do posunkového jazyka a spracovania odbornej literatúry do prístupnej formy pre študentov so zrakovým postihnutím (ďalej ZrP).

Napokon sme sa venovali prístupom k získavaniu štatistických údajov o študentoch so ZP, vychádzajúc z predpokladu, že aj keď typ informácie o zdravotnom postihnutí podlieha ochrane osobných údajov, práve identifikácia študentov so ZP je kľúčová pre to, aby im mohli byť poskytované kvalitné podporné služby. Zároveň sme chceli predstaviť aktuálne diskutované problémy v tej-ktorej krajine.

Týmto okruhom zodpovedá aj štruktúra textu, kde najprv predstavujeme každú krajinu jednotlivo, začínajúc krátkou prehľadovou tabuľkou so základnými charakteristikami systému podporných služieb. V texte je ďalej včlenená kratšia kapitola o skúsenostiach so sťažami študentov so ZP počas štúdia, keďže aj tu vidíme priestor pre zvyšovanie šancí na získanie zamestnania po skončení štúdia. V závere štúdie ponúkame krátku komparáciu a zhrnutie.

Metodológia

Samotný zber dát mal dve fázy. Najprv sa uskutočnil prieskum formou dotazníka¹, do ktorého boli zapojené inštitúcie z deviatich krajín. Táto fáza zberu dát bola realizovaná v novembri – decembri 2011. Našou snahou bolo osloviť v každej krajine aspoň dve inštitúcie – na jednej strane zástupcov univerzity a na druhej strane predstaviteľov organizácií študentov alebo osôb so ZP, keďže sme predpokladali, že takto získané informácie sa môžu dopĺňať. Výber krajín a návratnosť odpovedí čiastočne súvisela s možnosťami kontaktovať spolupracujúce inštitúcie *Centra podpory študentov so špecifickými potrebami* na UK v Bratislave. V zásade sme sa však zameriavali na európske krajiny a pôvodným zámerom bolo zahrnúť do prieskumu všetky členské štáty zoskupenia V4. Nasledujúca tabuľka ponúka prehľad inštitúcií, ktoré sa do prieskumu zapojili. Prehľad je v abecednom poradí podľa názvu krajiny v slovenčine, hoci v texte sme jednotlivé krajiny zoradili skôr podľa podobnosti v spôsoboch podporných služieb.

Tabuľka č. 1: Prehľad krajín a inštitúcií, ktoré sa zapojili do prieskumu.

Krajina	Názov inštitúcie	Respondent
Belgicko	Vrije Universiteit Brussel	Univerzita
Česká Republika	České vysoké učení technické	Univerzita
Chorvátsko	University of Zagreb	Univerzita
Maďarsko	International Business School, Budapest	Koordinátor/ka pre študentov so ZP
Maďarsko	ELTE University, Budapest	Koordinátor/ka pre študentov so ZP
Maďarsko	Corvinus University, Budapest	Koordinátor/ka pre študentov so ZP
Maďarsko	University of Miskolc	Koordinátor/ka pre študentov so ZP
Nemecko	Bundesarbeitsgemeinschaft Behinderung und Studium e.V.	Federálne združenie študentov so ZP

¹ Slovenská verzia dotazníka tvorí prílohu č. 1 tejto správy.

Nemecko	Studienzentrum für Sehgeschädigte, Karlsruher Institut für Technologie	Podporné centrum, súčasť univerzity
Rakúsko	Institut Integriert Studieren, Johannes Kepler Universität Linz	Podporné centrum, súčasť univerzity
Slovinsko	The Slovenian Association of Disabled Students	Organizácia študentov so zdravotným postihnutím
Švédsko	Stockholm University / National Coordinators' Network	Súčasť univerzity / združenie koordinátorov pre prácu so ZP študentmi
Veľká Británia	Disability Alliance	Organizácia osôb so zdravotným postihnutím

Po vyhodnotení dotazníkov nasledovala druhá fáza zberu dát, ktorou bolo vyhľadávanie doplňujúcich informácií na základe citovaných dokumentov.

Pri štúdiu jednotlivých systémov a prístupov k otázke podporných služieb vo vysokoškolskom prostredí sme sa tiež stretli s rôzne zaužívanými termínmi pre skúmanú cieľovú skupinu študentov, ako napr. študenti so zdravotným postihnutím, študenti so špecifickými potrebami, študenti so špecifickými vzdelávacími potrebami. Rôzne termíny často reprezentujú i mierne rozdielne skupiny študentov. Termíny zaužívané v tej ktorej krajine uvádzame pri parafrázovaní zákonov v časti venovanej legislatíve. Inak v texte pre zjednodušenie často používame termín študenti so zdravotným postihnutím (ZP). Otázka jednotnej terminológie nie je doposiaľ jednoznačne uzavretá ani v odborných kruhoch na Slovensku.

Napokon, sme si vedomí, že aj napriek nášmu úsiliu sa nám nepodarilo zodpovedať všetky otázky úplne a predstaviť každú krajinu rovnako do hĺbky. Aj napriek tomu máme nádej, že získané informácie v tejto podobe budú pre čitateľov nielen zaujímavé, ale aj užitočné.

Veľká Británia

Tabuľka č. 2: Model podpory štúdia osôb so ZP vo Veľkej Británii.

Kľúčová legislatíva	Zákon o rovnosti príležitostí z r. 2010
Individuálny študijný plán	Nie je upravený zákonom
Status a rola koordinátora	Nepedagogická pozícia na plný úväzok, poradenstvo
Sieť koordinátorov pre prácu so študentmi so ZP	National Association of Disability Practitioners (NADP)
Stratégia univerzity	n/a

Finančné zabezpečenie podporných služieb univerzitami	Príspevok od štátu podľa počtu študentov, ktorí poberajú DSA
Financovanie pre študentov	Hlavný zdroj DSA od miestnych samospráv
Odstraňovanie architektonických bariér	Rôzne stavebné nariadenia, financovanie mimo univerzít
Štatistické údaje	Počet študentov, ktorí poberajú DSA Pravidelné študentské ankety (nielen ZP)
Iné	Univerzity z prostriedkov DSA zamestnávajú tlmočníkov do posunkového jazyka

Inštitúcia – respondent dotazníkového prieskumu

Z Veľkej Británie sa do prieskumu zapojila nezisková organizácia *Disability Alliance* (Aliancia zdravotne postihnutých), ktorá sa zameriava na všetky druhy zdravotného postihnutia. Táto organizácia čiastočne prebrala úlohy vládnej inštitúcie pre študentov so zdravotným postihnutím *Skill*, ktorá bola z finančných dôvodov zrušená v apríli 2011. Medzičasom sa však v januári 2012 aj organizácia *Disability Alliance* spolu s ďalšími dvomi organizáciami zlúčila pod spoločnú organizáciu ľudí so zdravotným postihnutím, nazvanú *Disability Rights UK* (Práva ľudí so zdravotným postihnutím vo Veľkej Británii)². Všetky tieto organizácie – *Skill*, *Disability Alliance*, aj *Disability Rights UK*, boli aktívne v oblasti výskumu a obhajoby práv ľudí so zdravotným postihnutím, vrátane osobitnej pozornosti venovanej vysokoškolským študentom. Posun nastal v tom, že vládnú organizáciu zameranú na podporu študentov so zdravotným postihnutím nahradila mimovládna organizácia, v ktorej vedení majú dominovať samotní ľudia so zdravotným postihnutím a podpora študentov je časťou jej agendy.

Legislatívny rámec a jeho uplatňovanie

Špecifikom Spojeného kráľovstva je jednak to, že ide o krajinu so silným postavením parlamentov v jednotlivých jej častiach. V tomto texte budeme hovoriť najmä o Veľkej Británii a v niektorých prípadoch upresníme rozdiely v jednotlivých častiach krajiny.

Podmienky štúdia študentov so ZP sú legislatívne upravené predovšetkým v antidiskriminačnom zákone. Tomuto zákonu predchádzali osobitné právne predpisy pre rôzne skupiny ľudí, ktorým sa má zabezpečovať rovnosť príležitostí. Takto bol antidiskriminačný zákon pre ľudí so zdravotným postihnutím (*Disability Discrimination Act*) prijatý už r. 1995. Novelizácie tohto zákona prinášali stále viac ochrany študentom so ZP. Nový, v súčasnosti platný zákon z r. 2010, v ktorom sa integrujú zákony zakazujúce diskrimináciu na základe rôznych dôvodov (*Equality Act*) popri právach študentov teraz kladie väčší dôraz aj na povinnosti pre vzdelávacie inštitúcie, zamestnávateľov, ako aj poskytovateľov rôznych typov služieb, ktoré majú uskutočňovať primerané úpravy tak, aby aj osoby so ZP mohli mať účasť na vzdelávaní, zamestnávaní a poskytovaných službách. Práve tento princíp primeraných úprav bol označený ako pozitívna zmena, keďže univerzity si

² Bližšie info: www.disabilityalliance.org/disabilityrightsuk.htm

uvedomujú, že musia konať v súlade s prijatým zákonom. Zdravotné postihnutie v zákone o rovnosti príležitostí nie je zadefinované explicitne, s výnimkou zrakového postihnutia na základe posúdenia očnému lekárovi. Inak sa osoba považuje za zdravotne postihnutú, ak má fyzické alebo mentálne postihnutie, ktoré má stály a dlhodobý dopad na vykonávanie každodenných aktivít. Aj v celom texte zákona sa väčší dôraz kladie na dopad na uskutočňovanie bežných aktivít, nie na posúdenie lekárovi. V praxi je, samozrejme, napr. pri žiadosti o finančný príspevok DSA (pozri nižšie) potrebné doložiť, že žiadateľ je osobou so zdravotným postihnutím.

V Británii je legislatívne zakotvený inštitút podporného centra, koordinátora pre prácu so študentmi so ZP, ako aj osobnej asistencie. Individuálny študijný plán v podobe, ako ho poznáme, nie je súčasťou bežnej praxe.

Čo sa týka roly koordinátora, vo Veľkej Británii je študentom vo všeobecnosti k dispozícii veľké množstvo služieb, napr. poradenstvo týkajúce sa finančnej podpory, ubytovania, kariérne poradenstvo a iné. Medzi nimi je zahrnutá aj podpora študentov so ZP. Takéto poradenské centrá sa zväčša nachádzajú v areáli internátov a zamestnávajú celý tím odborníkov. Koordinátor má potom takisto viaceré roly, napr. je kontaktnou osobou pre študentov, ale aj manažérom projektov zameraných na skvalitňovanie služieb pre týchto študentov.

Veľká Británia je takisto príkladom kvalitného systému vzdelávania koordinátorov. Pravidelné tréningy a stretnutia koordinátorov zabezpečuje profesionálne združenie *National Association of Disability Practitioners* (NADP). Toto združenie o.i. organizuje výročné konferencie a vydáva *Journal of Inclusive Practice in Further and Higher Education*. Táto organizácia takisto vypracovala etický kódex (Code of Practice). V kódexe sa napr. uvádza, že členovia by sa mali aktívne zaujímať o dianie a trendy v oblasti práce so ZP, mali by poznať svoje kompetencie a požiadavky, ktoré nespádajú medzi tieto kompetencie, vybaviť odporúčaním na tie osoby / inštitúcie, ktoré zodpovedajú za ich vybavenie; viesť záznamy o svojej činnosti a informovať študentov, ak tieto záznamy obsahujú osobné údaje; pri e-mailovej komunikácii by mali dbať na to, že príjemcami ich správ môžu byť aj osoby so ZP, a teda odosielať prístupné texty, čo sa týka napr. veľkosti písma.

Financovanie podporných služieb – individualizovaná podpora študentov

Vo Veľkej Británii sa podporné služby z veľkej časti financujú z individualizovaných príspevkov, ktoré poberajú študenti so ZP, a to práve na základe statusu študenta. Takýto príspevok sa nazýva *Disabled students allowance* – DSA (príspevok pre študentov so ZP) a zväčša je vyplácaný priamo poskytovateľom služieb a technického vybavenia. Tými môžu byť napr. univerzity, ak zabezpečujú služby ako zapisovanie poznámok (note-taking), či podporu pri vyučovaní študentov s dyslexiou. Príspevok sa vypláca na základe žiadosti študenta na predpísanom formulári, ktorá je adresovaná úradom miestnej samosprávy v mieste bydliska študenta.

Príspevok DSA pozostáva zo štyroch rôznych zložiek, o ktoré môžu študenti požiadať:

- *specialist equipment DSA* (týka sa nákupu pomôcok a nácviku práce s nimi; pomôcky po skončení štúdia patria študentovi; prostriedky na nákup pomôcok)

uhradí úrad priamo dodávateľovi a pomôcka je doručená žiadateľovi, príspevok môže byť takisto poskytnutý aj na opravu pomôcky počas štúdia), maximálna výška príspevku v akademickom roku 2011/2012 je 5 161 GBP na celé obdobie v jednom stupni štúdia (napr. bakalárskom);

- *non-medical helpers allowance* (osobná asistencia, zväčša ide o mzdy pre asistentov, takže príspevok je vyplácaný v pravidelných intervaloch, napr. raz za semester, ide napr. o tlmočenie do posunkového jazyka, zapisovanie poznámok, podporu spojenú s dyslexiou; avšak tieto náklady by mali súvisieť so špecifickými potrebami súvisiacimi so štúdiom, takže napr. osobná asistencia pri obliekaní je hradená z iného príspevku, ktorý poskytuje úrad pre sociálne veci); v akademickom roku 2011/12 je maximálna výška príspevku *non-medical helpers allowance* 20 520 GBP na rok štúdia;
- *general and other expenditure allowance* (slúži na pokrytie dodatočných nákladov, ktoré nie sú pokryté inými zložkami DSA príspevku, napr. na vyhotovovanie fotokópií študijných materiálov); maximálna výška tohto príspevku je 1 724 GBP na rok štúdia;
- *travel costs* - dodatočné cestovné náklady vyplývajúce zo zdravotného postihnutia (porovnaj Applying for Disabled Students Allowances (DSAs) 2011 – 2012). Na vyplatenie tohto príspevku nie je stanovená jednotná suma. Jeho výška závisí od individuálnych potrieb žiadateľa, hoci každoročne sa určuje maximálna výška pre každú zložku príspevku (okrem cestovných nákladov, ktoré sú bez horného limitu) na rok štúdia. Práve tento individuálny prístup je hlavnou výhodou tejto formy poskytovania pomoci. Na druhej strane, proces žiadostí je časovo zdĺhavý a administratívne náročný. Žiadosť sa napr. musí podávať zvyčajne do konca marca v predchádzajúcom akademickom roku. Problémom je tiež, že nie vždy je možné vyplatiť príspevok vopred.

Pri poskytovaní príspevku DSA sa neposudzuje príjem žiadateľa a oprávnení sú aj tí, ktorí už v minulosti absolvovali štúdium / časť štúdia na vysokej škole. Príspevky sú určené pre študentov v bakalárskom aj magisterskom stupni štúdia a týkajú sa aj externej formy štúdia, ak jeho dĺžka neprekročí dvojnásobok štandardnej dĺžky. Ak dôjde k predčasnému ukončeniu štúdia, príspevok nebude ďalej vyplácaný, ale nie je potrebné vrátiť sumu, ktorá bola použitá v priebehu štúdia.

Osobitnými kategóriami vo vzťahu k DSA sú zahraniční študenti, doktorandi, či študenti medicíny. Zahraničným študentom sa príspevok DSA vôbec nevypláca, ani ak ide o občanov EÚ. Príspevky pre doktorandov sú podobne vyplácané len v Škótsku, inde sa jedná o jednorazový príspevok za rok, v ktorom sú obsiahnuté všetky zložky. V prípade štúdia medicíny a ošetrovateľstva zase existuje iná podobná schéma podpory v rámci *National Health Services* (NHS).

Ak tieto príspevky nepokrývajú náklady študentov so ZP, univerzita má na základe zákona o rovnosti povinnosť podporovať študentov, ktorí takúto podporu potrebujú; v aktuálnom prípade je potrebné obrátiť sa na koordinátora.

Financovanie podporných služieb – zdroje a rola univerzity

Univerzity vo všeobecnosti v rámci vytvárania primeraných úprav hradia náklady spojené s flexibilnými požiadavkami – akútnymi potrebami, ktoré nie sú pravidelné, a teda ich nemožno zahrnúť do žiadosti študenta o DSA.

V praxi to napr. znamená, že rola univerzity v súvislosti s tlmočením do posunkového jazyka je takúto službu zabezpečovať, ale nie financovať. Univerzity často zamestnávajú osobných asistentov (vrátane tlmočníkov do posunkového jazyka), ktorí sú platení z prostriedkov DSA. Študentom sa potom odporúča využívať túto sieť zamestnancov, keďže v prípade vlastného asistenta mimo siete by museli za neho navyše platiť dane a poistenie.

Debarierizácia ako ďalšia podporná služba je vo Veľkej Británii zase hradená z vlastných zdrojov univerzity. V *Disability Alliance* však nemajú informáciu o tom, že by v krajine existoval dokument, ktorý určuje priority v debarierizácii. Aj spracovanie literatúry do prístupnej formy napr. pre študentov so zrakovým postihnutím takisto zabezpečuje univerzita, hoci môže byť čiastočne hradené z DSA.

Čo sa týka zdrojov univerzít na financovanie podporných služieb, vláda vo VB poskytuje finančnú podporu univerzitám prostredníctvom Rady pre vysokoškolské vzdelávanie v Anglicku (*Higher education funding Council for England*). Rada bola založená vládou r. 1992. Prostriedky poskytnuté vzdelávacím inštitúciám prostredníctvom Rady tvoria zhruba 40 % rozpočtu týchto inštitúcií (ďalšie príjmy pochádzajú najmä z poplatkov za štúdium). Rada okrem toho spravuje osobitnú schému na podporu participácie študentov so ZP. Práve v rámci tejto schémy univerzity získavajú extra prostriedky na financovanie podporných služieb, v závislosti od počtu študentov, ktorí poberajú DSA. Ako vyplýva z prvej správy o implementácii Dohovoru OSN o právach osôb so ZP, z novembra 2011, čl. 24, v akademickom roku 2010 – 11 bolo takýmto spôsobom poskytnutých 13,2 milióna GBP. Samozrejme, rada nerozhoduje o využití týchto prostriedkov.

Monitorovanie a celkové hodnotenie

Údaje súvisiace so zdravotným postihnutím vo Veľkej Británii podliehajú ochrane osobných údajov. Napriek tomu je zo správy o implementácii *Dohovoru* zrejmé, že v súčasnosti sú už všetky vládne prieskumy pripravované tak, aby z výsledkov bolo možné selektovať dáta vzhľadom na zdravotné postihnutie. Napr. do prieskumu na školách v r. 2011 bola zaradená voliteľná otázka o zdravotnom postihnutí žiaka.

Medzi v súčasnosti najdiskutovanejšie témy v súvislosti s podporou študentov so ZP na univerzitách vo Veľkej Británii patria jednak okolnosti, kedy informovať o zdravotnom postihnutí, najmä ak zdravotné postihnutie nie je na prvý pohľad viditeľné/ zjavné. To má totiž napr. dopad na vytváranie primeraných úprav na skúškach a pri hodnotení. Otázkou je tiež, čo všetko je možné hradiť z príspevku DSA, keďže, ako sme už spomenuli, administratívne je pomerne náročné preukázať nárok na rôzne zložky tohto príspevku.

Švédsko

Tabuľka č. 3: Model podpory štúdia osôb so ZP vo Švédsku.

Kľúčová legislatíva	Antidiskriminačný zákon (z roku 2008)
Individuálny študijný plán	Nie je definovaný legislatívou
Status a rola koordinátora	Pracovník v rámci študijného oddelenia, je vymenovaný na každej vysokej škole
Sieť koordinátorov pre prácu so študentmi so ZP	Veľmi dobre rozvinutá <i>Národná sieť koordinátorov</i> vrátane regionálnych sietí
Stratégia univerzity	Univerzita si vytvára vlastnú formu v poskytovaní podpory, i rola koordinátora sa odvíja od jej konkrétnych potrieb
Finančné zabezpečenie podporných služieb univerzitami	Univerzity sú povinné alokovať pevné percento prostriedkov, je možné ich dofinancovanie z externých zdrojov
Financovanie pre študentov	Mesačný finančný príspevok pre osobu so zdravotným postihnutím, osobná asistencia
Odstraňovanie architektonických bariér	Výnos 2001:526 o zabezpečení prístupnosti, hodnotenie vládnu agentúrou Handisam
Štatistické údaje	Neexistujú oficiálne databázy, štatistiky založené na monitorovaní objemu poskytovaných služieb
Iné	Švédska knižnica zvukových a braillovských kníh poskytuje študijnú literatúru v alternatívnych formátoch

Inštitúcia – respondent dotazníkového prieskumu

Švédsko v našom prieskume zastupuje Univerzita v Štokholme, ktorej predstaviteľka je zároveň zástupkyňou *Národnej siete koordinátorov* – platformy pre spoluprácu medzi vysokoškolskými inštitúciami vo Švédsku.

Legislatívny rámec a jeho uplatňovanie

Švédske kráľovstvo zabezpečuje podporu štúdia študentov so zdravotným postihnutím prostredníctvom zákonov z rôznych oblastí legislatívy (školsko, sociálne záležitosti, rovnosť príležitostí atď.). Dôležitú úlohu tu však zohráva *Antidiskriminačný zákon* (SFS 2008:567), novelizovaný v roku 2008. Ten v časti venovanej vzdelávaniu zaväzuje každú fyzickú alebo právnickú osobu poskytujúcu aktivity v zmysle príslušného *Zákona o vzdelávaní* z roku 1985 alebo iné vzdelávacie činnosti (teda poskytovateľa vzdelávania), aby svojimi službami nediskriminoval žiadnu osobu zúčastňujúcu sa, či uchádzajúcu sa o účasť v danej aktivite. Predchádzanie diskriminácii sa taktiež realizuje v prípadoch, keď poskytovateľ vzdelávania vhodnými

krokmi z hľadiska prístupnosti zabezpečí porovnateľné podmienky pre ľudí so zdravotným postihnutím i bez postihnutia uchádzajúcich sa alebo prijatých na vzdelávanie. V prípade, že bol uchádzačovi zamietnutý zápis na vzdelávací program, alebo nebol vybratý pre test či interview (ktoré sú súčasťou výberového procesu), má tento uchádzač právo na základe žiadosti získať písomnú informáciu od poskytovateľa vzdelávania o vzdelaní, resp. iných kvalifikáciách uchádzačov, ktorí boli do vzdelávacieho programu prijatí (príp. boli vybratí pre účasť na teste/interview). Na dodržiavanie zásad rovnosti príležitostí a s nimi súvisiacich zákonných noriem dohliada vo Švédsku ombudsman pre rovnosť³.

Z iniciatívy vlády sa realizovala analýza k potrebe a obsahu ustanovenia definujúceho nedostatok prístupnosti v spoločnosti ako diskrimináciu. Bola vydaná správa a v súčasnosti je na Švédskej vláde zväžiť všetky odpovede a spraviť ďalší krok. Ak sa tento bod stane súčasťou legislatívy, zaradený bude pod *Antidiskriminačný zákon*.

Vo švédskej legislatíve je zakomponovaný inštitút podporných centier, koordinátorov pre študentov so zdravotným postihnutím/ špecifickými potrebami, ako aj osobnej asistencie pre osoby so zdravotným postihnutím. Legislatíva neupravuje individuálny študijný plán, hoci takáto možnosť pre študentov v praxi existuje. Individuálny študijný plán môže vzniknúť na základe dohody medzi vyučujúcimi a konkrétnym študentom. V tomto procese môže, no nemusí byť zahrnutý koordinátor.

Koordinátori vzdelávacej podpory pre študentov so zdravotným postihnutím sú vymenovaní na každej vysokej škole, ich pozícia sa odvíja od veľkosti a zamerania tej-ktorej vysokej školy. Môže sa jednať o pracovnú funkciu na plný úväzok, ale tiež na čiastočný úväzok spojený s ďalšími pracovnými úlohami. Vo väčšine prípadov sú koordinátori zaradení v rámci študijných oddelení a sekcií pre služby študentom. Definícia pracovnej náplne koordinátora je opäť rôznorodá: kontaktná osoba pre študentov kooperujúca s podporným centrom pri vysokej škole, vyškolený profesionál zaisťujúci poradenstvo, ale môže sa jednať tiež o manažéra zodpovedného za kvalitu a financovanie podporných služieb. Koordinátor je taktiež zapojený do plánovania stratégií rozvoja prístupnosti a rovnosti príležitostí a predstavuje v danej oblasti zdroj vedomostí a podporu pre akademických pracovníkov.

Počas národnej konferencie v roku 1993 bola vytvorená neformálna sieť pre spoluprácu medzi koordinátormi pre študentov so zdravotným postihnutím na vysokých školách. Zároveň bola založená národná referenčná skupina so zameraním sa na otázky rozvoja a politiky v oblasti prístupnosti vysokoškolského vzdelávania. Postupom času sa neformálna sieť vyvinula na uznávané a interaktívne fórum pre výmenu skúseností, diskusiu, ako aj školiteľskú činnosť – *Národnú sieť koordinátorov*. *Národná referenčná skupina* každoročne na jar organizuje konferenciu na rôzne aktuálne témy. Program pozostáva jednak zo vzdelávacej časti, ako prednášajúci sú pozývaní rôzni experti, jednak časti venovanej diskusii. Do programu sa zapájajú i samotní koordinátori svojimi príspevkami o lokálnych iniciatívach a rozvojových projektoch.

Na národnej konferencii koordinátorov v roku 1999 boli ďalej vytvorené štyri regionálne siete – juh, západ, východ a stred, keďže koordinátori cítili potrebu

³ www.do.se

stretávať sa častejšie ako raz ročne – s cieľom výmeny skúseností, diskusií a hľadania riešení pre nové, niekedy náročné otázky každodennej praxe.

Pre nových koordinátorov je každé dva roky organizovaný školiaci deň, ktorý ich uvedie do roly koordinátora. Program je vedený skúsenými členmi Národnej siete. Novému koordinátorovi je taktiež ponúknutá možnosť mať skúseného koordinátora ako mentora. Takýto vzťah často dlho pretrvá a môže vyústiť i do rôznych vzájomných iniciatív a projektov.

Financovanie podporných služieb

Vo Švédsku majú študenti nárok na finančný príspevok vyplácaný každý mesiac na základe toho, že sú osobami so zdravotným postihnutím. Financovanie podporných služieb je však najmä v kompetencii rôznych inštitúcií, vrátane univerzít.

Každá vysoká škola vo Švédsku je povinná vytvárať fondy pre pokrytie mimoriadnych výdavkov vynaložených na podporné opatrenia pre študentov so zdravotným postihnutím. Veľká časť týchto nákladov je hradená každoročne zo spoločného národného balíka peňazí. Vo všeobecnom rozpočtovom nariadení vlády (v tzv. Zmluve o verejných službách) sú vysoké školy každý rok zaviazané z prostriedkov alokovaných na vzdelávací proces rezervovať 0,3% na financovanie špeciálnej pedagogickej podpory pre študentov bakalárskych, magisterských a doktorandských študijných programov, ktorí majú zdravotné postihnutie a podpora pre nich je potrebná.

Od roku 1993 je Univerzita v Štokholme udelené v tomto systéme financovania osobitné postavenie. Jej úlohou je vykonať každoročný zber informácií od univerzít a vysokých škôl o známom počte študentov so zdravotným postihnutím ako aj dát reflektujúcich náklady na podporné opatrenia v pedagogickom procese. Po vyhodnotení zozbieraných údajov distribuuje dodatočný finančný príspevok tým inštitúciám, ktoré museli vynaložiť výnimočne vysoké prostriedky na zaistenie podpory. Ďalej Univerzita v Štokholme v ročnej správe sumarizuje pokrok, aktivity a iniciatívy vo vysokoškolskom vzdelávaní a podporných opatreniach, ktoré zlepšili situáciu v tejto oblasti a posunuli úroveň prístupnosti. Nevyhnutným predpokladom naplňania špecifických úloh je pre Univerzitu v Štokholme úzka spolupráca so všetkými vysokoškolskými inštitúciami vo Švédsku.

Okrem toho majú niektoré verejné inštitúcie pridelené špecifické úlohy pri realizácii ďalších opatrení. *Národná agentúra pre vzdelávanie a špecifické potreby* (SPSM) uhrádza univerzitám niektoré náklady za služby osobnej asistencie študentom s pohybovými ťažkosťami a služby mentorskej podpory študentom s kognitívnymi poruchami spôsobenými napr. hyperaktivitou s poruchou pozornosti či Aspergerovým syndrómom.

Inou veľmi dôležitou verejnou inštitúciou je *Švédska knižnica zvukových a braillovských kníh* (TPB)⁴. TPB poskytuje vysokoškolským študentom s problémami pri čítaní (dyslexia, zrakové alebo pohybové postihnutie, problémy koncentrácie/ pozornosti) všetku literatúru študijných programov v alternatívnych formátoch (elektronické, zvukové, braillovské knihy). Ako táto služba funguje v praxi? Oprávnený študent sa obráti na svoju univerzitnú knižnicu, kde získa osobné prístupové údaje umožňujúce mu sťahovať študijnú literatúru formou výpožičky do

⁴ www.tpb.se/english

vlastného počítača. Operáciu stiahnutia literatúry môže vykonať i pracovník príslušnej knižnice, následne študentovi nahrá literatúru na CD alebo USB kľúč a odovzdá ako výpožičku. Keď požadovaná literatúra ešte nie je k dispozícii v alternatívnom formáte, univerzitná knižnica zadá do TPB požiadavku na spracovanie literatúry.

Vo Švédsku prebieha neustála práca na sprístupňovaní študijných materiálov produkovaných v rámci jednotlivých vysokých škôl – najmä prostredníctvom webových platforiem alebo rozposlaním konkrétnym študentom e-mailom. Ďalšou formou je skenovanie dokumentov pracovníkmi univerzity príp. samotnými študentmi s následným prevodom do digitálnej textovej podoby. Niekedy sa využíva i načítanie materiálu ľudským hlasom a produkcia zvukovej knihy.

Čo sa týka podpornej služby tlmočenia do posunkového jazyka, ak je študent nepočujúci alebo nedoslýchavý a ovláda posunkovú reč, bude mu poskytnuté tlmočenie počas všetkých aktivít súvisiacich so štúdiom. Táto služba je zabezpečovaná a financovaná vysokou školou.

Odstraňovanie architektonických bariér prebieha na základe Výnosu 2001:526. Tento výnos uvádza, že všetky verejné inštitúcie musia prijať opatrenia pre zabezpečenie prístupnosti operácií, informácií a priestorov. Ďalej všetky verejné inštitúcie musia vypracovať *akčné plány pre prístupnosť* a pravidelne pripravovať správy o ich plnení. Vládna agentúra Handisam⁵ sleduje priebeh a vyhodnocuje prijaté opatrenia.

Monitorovanie a celkové hodnotenie

Z hľadiska monitorovania oficiálna databáza študentov so zdravotným postihnutím vo Švédsku neexistuje. Tento typ informácií je podľa zákona dôverný. Štatistické údaje sa tvoria len na základe počtov študentov využívajúcich individuálne podporné služby a iné druhy služieb. Odhaduje sa tiež početnosť jednotlivých kategórií študentov podľa typu zdravotného postihnutia.

V zimnom semestri 2010/ 2011 počet vysokoškolských študentov dosiahol hranicu 369 000. Počet študentov, ktorí boli v období roku 2010 v kontakte s koordinátorom pre študentov so zdravotným postihnutím, bol 7 979, čo predstavuje niečo málo cez 2% celkovej študentskej vysokoškolskej populácie.

Dostupnosť podporných služieb je príležitostne monitorovaná prostredníctvom interných prieskumov jednotlivých univerzít a vysokých škôl s cieľom skvalitniť úroveň poskytovaných služieb.

A ktoré témy týkajúce sa podporných služieb sú v súčasnosti vo Švédsku najviac diskutované? Problémom je produkcia „striktne vedeckých“ prác napr. študentmi s kognitívnymi poruchami (ako dôsledok rôznych neuropsychiatrických stavov). Počet týchto študentov narastá. Problém by sa dal riešiť rozvojom podpory v rámci študijných skupín. Iným problémom je vytváranie nových metodických postupov rozvoja, sledovania a hodnotenia podporných aktivít pre mentorov, ktorých počet takisto narastá. Napokon sa bežne v praxi takisto rieši otázka, ako zaistiť dostatočnú korektnosť adaptovaných skúšok a skúšok v alternatívnych formách.

⁵ www.handisam.se

Celkovo systém podporných služieb vo Švédsku možno hodnotiť ako veľmi prepracovaný s výnimočným modelom financovania, v ktorom má osobitné postavenie Univerzita v Štokholme, a tiež s funkčným mechanizmom vzdelávania a spolupráce koordinátorov pre prácu so študentmi so ZP.

Belgicko

Tabuľka č. 4: Model podpory štúdia osôb so ZP v Belgicku.

Kľúčová legislatíva	Legislatíva sa člení na niekoľko úrovní, podpora štúdia je rozptýlená v rámci viacerých zákonov
Individuálny študijný plán	V rámci Vysokoškolského zákona je povolená flexibilita vo vzdelávaní
Status a rola koordinátora	Odvíja sa od potrieb konkrétnej vysokej školy
Sieť koordinátorov pre prácu so študentmi so ZP	V roku 2008 bolo založené Národné centrum podpory (SIHO)
Stratégia univerzity	Často sa uplatňuje širšia definícia pre študenta so zdravotným postihnutím
Finančné zabezpečenie podporných služieb univerzitami	Krytie výdavkov dopĺňajú zdrojmi z externých fondov
Financovanie pre študentov	Prostriedky za služby smerované priamo študentovi, nárok na osobnú asistenciu
Odstraňovanie architektonických bariér	Prístupnosť je povinnosť určená. Vysokoškolským zákonom, krytie nákladov je zodpovednosťou univerzít.
Štatistické údaje	Dva rôzne prístupy, ktoré sú predmetom intenzívnej diskusie
Iné	Stimulačný fond pre inklúziu vo vysokoškolskom vzdelávaní

Inštitúcia – respondent dotazníkového prieskumu

Belgický účastník prieskumu Vrije Universiteit Brussel (Slobodná univerzita v Bruseli) je členom konzorcia troch univerzít, ktoré stáli pri vzniku *Národného centra podpory pre inkluzívne vysokoškolské vzdelávanie* (SIHO)⁶. Táto flámska univerzita je odnožou francúzskej Université Libre de Bruxelles (ULB), vznikla v roku 1970 po oficiálnom oddelení sa a vzniku dvoch samostatných univerzít.

⁶ www.siho.be

Legislatívny rámec a jeho uplatňovanie

Belgicko je federatívnym štátom združujúcim dva regióny – Flámsko a Valónsko. Nasledujúci text sa venuje predovšetkým opatreniam vychádzajúcim z flámskeho vysokoškolského systému, ktorého súčasťou je i náš respondent - Vrije Universiteit Brussel. O tomto systéme sme vďaka tomu mali najviac relevantných informácií.

Z hľadiska legislatívy je Belgicko veľmi komplexná krajina. Zákony sa členia do niekoľkých úrovní (napr. národná, regionálna). Každá úroveň sa zaoberá inými aspektmi zdravotného postihnutia. Podpora štúdia študentov so zdravotným postihnutím sa riadi sériou zákonov napr. z oblasti školstva, sociálnej sféry, ochrany pred diskrimináciou.

Otázke vzdelávania sa popri ďalších zákonoch venuje aj *Antidiskriminačný zákon* prijatý na národnej úrovni. Zákon na podporu ľudí so zdravotným postihnutím na regionálnej úrovni zaručuje študentom so zrakovým alebo sluchovým postihnutím poskytovanie služieb ako tlmočenie do posunkovej reči, zapisovanie poznámok atď. Pokrýva aj dennú asistenciu v prípadoch, kedy je to potrebné.

Vysokoškolský zákon ako ďalší z predpisov ukladá vysokým školám, aby spĺňali požiadavky prístupnosti v materiálnej i nemateriálnej sfére. Jedno z ustanovení tohto zákona umožňuje flexibilitu vo vzdelávaní na základe relevantných dôvodov, za ktoré sa považuje i zdravotné postihnutie. Každá univerzita sa môže rozhodnúť ako a pre koho túto možnosť uplatní napr. aj úpravou vo svojom štatúte. Sem možno v praxi zahrnúť aj opatrenia ako individuálny študijný plán, hoci legislatíva explicitne tento termín nepozná.

Celkovo je legislatíva charakteristická silným akcentom na inklúziu všetkých študentov namiesto zameriavania sa na špecifické cieľové skupiny.

Z hľadiska vymedzenia postavenia a úloh koordinátora pre ZP študentov si status koordinátora každá vysoká škola určuje nezávisle. Sú veľké rozdiely medzi veľkými a malými inštitúciami. Niektorí špecialisti pracujú na plný úväzok, predovšetkým sa jedná o študentských poradcov alebo psychológov. Na vyšších stredných školách je podpora v prevažnej miere poskytovaná pedagogickými pracovníkmi. Kompetencie koordinátora nie sú presne špecifikované. Koordinátor môže predstavovať kontaktnú osobu pre študentov so zdravotným postihnutím kooperujúcu s podporným centrom, môže ním byť vyškolený profesionál poskytujúci poradenstvo.

V tejto súvislosti je tiež dôležité spomenúť, že v júli 2008 bolo založené *Národné centrum podpory pre inkluzívne vysokoškolské vzdelávanie* (Steunpunt Inclusief Hoger Onderwijs, SIHO), na základe zmluvy medzi flámskou vládou a konzorciom univerzít – Univerzita Západné Flámsko, Univerzita v Ghente a Slobodná univerzita v Bruseli, na obdobie do augusta 2013. V máji 2010 sa k zmluve pripojila Univerzita v Antverpách a Univerzita v Limburgu. SIHO vychádza z paradigmy rôznorodosti a inklúzie. Presadzuje rovnosť príležitostí a plnú participáciu na vysokoškolskom vzdelávaní pre študentov so zdravotným postihnutím. Ciele SIHO možno rozdeliť do troch oblastí: podpora, vytváranie sietí a výskum. Výsledky činnosti centra sú poskytované všetkým zúčastneným stranám. Príkladom konkrétnych aktivít SIHO je pravidelné organizovanie špeciálnych tréningov a konferencií pre koordinátorov.

Financovanie podporných služieb

V Belgicku sú financie na úhradu podporných služieb poskytované priamo študentovi, ktorý sám za jednotlivé služby platí (napr. prepis literatúry do Braillovho písma). Študenti sú ďalej oprávnení na využívanie osobnej asistencie a získanie mesačných príspevkov pre osoby so zdravotným postihnutím.

V prípade, že sa pokrytie časti nákladov spojených s poskytovaním podporných služieb očakáva od univerzity, vyššie stredné školy síce majú finančné krytie za služby na podporu študentov, univerzity však prostriedky na tento účel nedostávajú a musia použiť vlastné zdroje. Na druhej strane, vysokým školám sú pridelené navýšené dotácie na študentov so zdravotným postihnutím (1,5-násobok bežnej dotácie).

Okrem toho bol v Belgicku založený *Stimulačný fond pre inklúziu vo vysokoškolskom vzdelávaní*. Fond nakladá s ročným rozpočtom 6 miliónov eur pre všetkých 30 vysokoškolských inštitúcií vo Flámsku, prostriedky sú prerozdeľované podľa počtov študentov na základe pomerného princípu.

Službu tlmočenia v posunkovom jazyku poskytuje a financuje univerzita (jej podporné centrum), ale len pre limitovaný rozsah výučby. Rovnako službu spracovania študijnej literatúry pre študentov so zrakovým postihnutím poskytuje a financuje univerzita resp. jej podporné centrum.

Z hľadiska odstraňovania architektonických bariér majú byť univerzity podľa zákona architektonicky prístupné. Zodpovednosť za financovanie opatrení na odstránenie bariér je na strane univerzít. Uplatňuje sa tu princíp primeranosti požiadaviek k reálnym možnostiam.

Monitorovanie a celkové hodnotenie

Z hľadiska monitorovania počtu študentov so zdravotným postihnutím sme zaznamenali dva prístupy. Prvý, striktnější, vychádza z definície študenta so zdravotným postihnutím zo strany Ministerstva školstva. Za takéhoto študenta sa považuje iba osoba, ktorej je pridelené oficiálne registračné číslo Ministerstva zdravotníctva (tzv. medicínsky prístup). Uvedený postup umožňuje tvorbu centrálnej databázy študentov so zdravotným postihnutím. Druhý prístup, ktorý uplatňuje mnoho univerzít, používa širšiu definíciu zahŕňajúcu tiež študentov s dyslexiou, autizmom a i. V tomto prípade si univerzity vytvárajú svoje vlastné databázy študentov s ohľadom na prístup, ktorý uplatňujú. Oba prístupy sú predmetom intenzívnej diskusie.

Vo Flámsku sa tiež sporadicky realizujú prieskumy dostupnosti podporných služieb na univerzitách; tieto slúžia na interné účely a zlepšenie kvality poskytovaných služieb.

V súčasnosti sú v Belgicku v súvislosti s podpornými službami najviac diskutované témy ako inklúzia verzus politika zaoberajúca sa osobitne jednotlivými cieľovými skupinami, t.j. či je vhodnejšie a efektívnejšie navrhovať spoločné opatrenia pre rôzne cieľové skupiny, napr. študentov – rodičov, študentov so ZP, alebo vytvárať pre každú skupinu osobitnú stratégiu. Stále je tiež diskutovaná otázka vhodného modelu financovania podporných služieb – či by mal byť viac orientovaný na študenta alebo na univerzity. Takisto sa diskutuje o vhodnej definícii študenta so

zdravotným postihnutím a spomenutých dvoch prístupoch, ktoré sa v Belgicku uplatňujú aj pri monitoringu.

Nemecko

Tabuľka č. 5: Model podpory štúdia osôb so ZP v Nemecku

Kľúčová legislatíva	Federálny sociálny zákonník, 2001 Zákon o rovnosti príležitostí osôb so ZP, 2002 Rámcový zákon o vysokých školách, 1976 Zákony o VŠ a zákony o prijímacom konaní v jednotlivých spolkových krajinách
Individuálny študijný plán	V kompetencii univerzít, v súvislosti s kontrolným obdobím podľa počtu kreditov
Status a rola koordinátora	Upravujú zákony spolkových krajín, rôzne
Sieť koordinátorov pre prácu so študentmi so ZP	Neexistuje
Stratégia univerzity	Opatrenia v skúškových a študijných poriadkoch
Finančné zabezpečenie podporných služieb univerzitami	Skôr zabezpečuje ako financuje podporné služby
Financovanie pre študentov	Invalidné dôchodky pre nevidiacich Osobná asistencia, príspevky na kúpu pomôcok, ak sú na to oprávnení
Odstraňovanie architektonických bariér	Zákon o rovnosti príležitostí občanov so ZP, rôzne stavebné nariadenia, proces začína žiadosťou študenta koordinátorovi
Štatistické údaje	Študentská anketa Štúdium so ZP, 2011
Iné	Federálny splnomocnenec vlády pre občanov so ZP Nemecký posunkový jazyk uznaný ako oficiálny jazyk Kvóty pri prijímacom konaní

Inštitúcia – respondent dotazníkového prieskumu

Z Nemecka sa do prieskumu zapojili dve inštitúcie. *Bundesarbeitsgemeinschaft Behinderung und Studium e.V.*⁷ (Federálne združenie študentov so ZP) vzniklo v r. 1996, s cieľom zastupovať záujmy študentov so ZP. Nadviazalo na činnosť združenia študentov so zrakovým postihnutím, založeného už r. 1916 a združenia študentov so sluchovým postihnutím.

⁷ www.behinderung-und-studium.de/

Druhou inštitúciou je *Studienzentrum für Sehgeschädigte*, Karlsruher Institut für Technologie⁸ (Študijné centrum pre zrakovo postihnutých na Inštitúte technológií Univerzity Karlsruhe). Centrum bolo na univerzite inštitucionalizované r. 1993 a pri jeho vzniku sa nadviazalo na projekt podporujúci študentov so zrakovým postihnutím pri štúdiu prírodných vied, najmä informatiky, ktorý bol spustený v r. 1987.

Legislatívny rámec a jeho uplatňovanie

V prípade Nemecka má vplyv na úpravu poskytovania podporných služieb opäť skutočnosť, že ide o federatívnu republiku, čím niekedy dochádza k odlišnostiam nielen od jednej spolkovej krajiny k inej, ale aj medzi jednotlivými univerzitami. To bolo jednak zrejme z odpovedí z dvoch rôznych inštitúcií z Nemecka, ktoré sa do prieskumu zapojili, pričom respondenti z Karlsruhe explicitne uviedli, že „v Nemecku má každá univerzita svoje pravidlá. Výsledkom je niekedy nedostatok transparentnosti – veľa individuálnych riešení a postupov. Konkrétne postupy totiž legislatíva neupravuje. To môže vyvolávať neistotu tak medzi študentmi so ZP, ako aj koordinátormi“.

Zároveň je zrejme, že Nemecko je krajina so silnou tradíciou kontinentálneho práva a mnohé oblasti, ktoré sú v iných krajinách zapojených do prieskumu upravené vnútornými predpismi univerzít, resp. predpismi nižšej právnej sily ako zákonom, v Nemecku upravujú zákony. Pri členení týchto zákonov možno postupovať jednak z hľadiska chronológie ich prijímania, čo môže byť zaujímavým poukázaním na vývoj politiky v oblasti zdravotného postihnutia. Takto bol prvou normou, na ktorú sa odvolávame v rámci prieskumu, zákon o individuálnej podpore vzdelávania z r. 1971, nasledoval rámcový zákon o vysokých školách (1976) a naň nadväzujúce zákony o vysokých školách a zákony o prijímacom konaní na vysokoškolské štúdium v jednotlivých spolkových krajinách, sociálny zákonník (2001) a zákon o rovnosti príležitostí osôb so ZP (2002).

Iným možným prístupom je zoradenie podľa predmetu úpravy. Tu je na prvom mieste potrebné spomenúť *Sociálny zákonník*, knihu 9, z r. 2001, ktorý je rámcovým zákonom upravujúcim rehabilitáciu a participáciu osôb so ZP na federálnej úrovni. Sociálny zákonník upravuje oblasti ako sociálne poistenie a asistencia a predstavuje zlom v prístupe k osobám so zdravotným postihnutím od starostlivosti k participácii (Selbstbestimmung) (porov. „Germany“, ANED). Z hľadiska podpory štúdia osôb so ZP je dôležité najmä to, že zákonník v § 2 definuje zdravotné postihnutie a ťažké zdravotné postihnutie, a to nasledovne:

- (1) „Osoba sa považuje za zdravotne postihnutú, ak sa jej telesné funkcie, mentálne spôsobilosti alebo duševné zdravie bude s vysokou pravdepodobnosťou odlišovať od typického stavu pre daný vek po dobu dlhšiu ako 6 mesiacov, čím je obmedzená účasť tejto osoby na živote v spoločnosti. ... Osoby sa považujú za ťažko zdravotne postihnuté, ak stupeň ich postihnutia dosahuje najmenej 50%.“ (bližšie pozri Príloha 2)

Zákonník okrem toho stanovuje, že o osobách s ťažkým zdravotným postihnutím (ŤZP) sa v Nemecku každé 2 roky uskutočňuje štatistické zisťovanie, ktoré vychádza z počtu osôb, ktoré sú držiteľmi preukazu občana s ŤZP a obsahuje o. i. sociologické charakteristiky ako vek, pohlavie či štátna príslušnosť.

⁸ www.szs.uni-karlsruhe.de/

Ďalším dôležitým zákonom na federálnej úrovni je *Zákon o rovnosti príležitostí osôb so zdravotným postihnutím* z r. 2002. Tento zákon je rozsahom kratší, obsahuje 15 paragrafov a je členený do štyroch častí: všeobecné ustanovenia, povinnosť vytvárať rovnosť príležitostí a odstraňovať bariéry, právna pomoc, splnomocnenec vlády pre osoby so ZP. Definícia zdravotného postihnutia v § 3 sa zhoduje s definíciou podľa sociálneho zákonníka, pričom tu zákon nehovorí zvlášť o ľuďoch s ŤZP.

Dôležitou oblasťou, ktorú zákon upravuje, je odstraňovanie bariér. Stanovuje, že: „Za bezbariérové stavby, dopravné prostriedky, technické predmety, systémy spracovania informácií, akustické a vizuálne informačné zdroje a komunikačné zariadenia, ako aj iné oblasti života možno považovať tie, ktoré sú pre osoby so ZP prístupné a použiteľné vo všeobecnosti bežným spôsobom, bez ťažkostí a cudzej pomoci.“ Okrem toho stanovuje spôsob vytvárania debarierizačných plánov (bližšie pozri Príloha 2). Zákon o rovnosti príležitostí osôb so ZP ďalej uznáva nemecký posunkový jazyk za oficiálny jazyk. Povinnosť hradiť výdavky spojené s dorozumievaním osôb so sluchovým postihnutím (a teda aj študentov) upravuje Sociálny zákonník.

Zákomom o rovnosti príležitostí sa ďalej zriaďuje pozícia *splnomocnenca vlády pre osoby so zdravotným postihnutím*. V zákone nie sú priamo stanovené sankcie za jeho porušovanie, avšak jedna jeho časť sa venuje právnej pomoci a súdnym sporom pri uplatňovaní tohto zákona. Okrem toho má každá spolková krajina vlastný zákon o rovnosti príležitostí osôb so zdravotným postihnutím.

Napokon sú ďalšou skupinou právnych noriem zákony, ktoré sa týkajú priamo vysokoškolského štúdia. V týchto zákonoch sa politika rovnosti príležitostí odráža v širšom kontexte ako je samotné zdravotné postihnutie. Federálny zákon o individuálnej podpore vzdelávania sa týka najmä finančnej podpory študentov, ak nemajú k dispozícii iné pre nich potrebné prostriedky na úspešné absolvovanie štúdia. Na základe tohto zákona je možné upraviť na zmiernenie zvýšených nákladov aj rodičom, resp. manželom študentov so ZP výšku odpočítateľnej položky z dane z príjmu fyzických osôb.

Ďalším dôležitým predpisom z tejto skupiny je *Rámcový zákon o vysokých školách* z r. 1976. Zákon za jednu z úloh vysokých škôl určuje, že: „Nesú zodpovednosť za to, že zdravotne postihnutí študenti nebudú pri svojom štúdiu znevýhodňovaní a budú môcť využívať možnosti, ktoré vysoká škola ponúka, podľa možnosti bez cudzej pomoci.“ (bližšie pozri Príloha 2) Na tento zákon nadväzujú príslušné vysokoškolské zákony v jednotlivých spolkových krajinách, ako aj zákony o prijímacom konaní na vysokoškolské štúdium.

Niektoré z vysokoškolských zákonov vytvárajú pozíciu koordinátora pre študentov so ZP. Medzi úlohy koordinátora patrí poradenstvo pre uchádzačov o štúdium so ZP, plánovanie a spoluvytváranie študijných podmienok podľa potrieb študentov so ZP. Koordinátor pravidelne informuje vedenie vysokej školy o svojej činnosti.

Otázku podpory študentov, resp. uchádzačov o štúdium so ZP, možno ďalej v právnych predpisoch sledovať, ako sme už uviedli, v súvislosti s prijímacím konaním. Tu možno povedať, že v júni 2008 bola medzi všetkými spolkovými štátmi podpísaná zmluva o zriadení spoločnej inštitúcie pre prijímacie konanie na vysoké

školy. V tejto zmluve sa síce explicitne nehovorí o študentoch so zdravotným postihnutím, avšak v čl. 9 zmluva zavádza kvóty pre uchádzačov s mimoriadnymi ťažkosťami (určité, najmä zdravotné, sociálne, rodinné dôvody, resp. zdravotné postihnutie). Minimálne kvóty sú podľa zmluvy do dvoch desatín z celkového počtu prijímaných študentov. Zákony v jednotlivých spolkových krajinách sa na túto zmluvu odvolávajú, pričom niekedy určujú vyššie kvóty, napr. spolková krajina Berlín kvótu určila na tri desatiny.

Predmetom právnych úprav je potom aj konanie skúšok počas štúdia, resp. v jeho závere. Rámcový zákon vysokým školám ukladá povinnosť prijať skúškové poriadky, ktorými sa tieto skúšky riadia. Skúškové poriadky musia zohľadňovať špeciálne potreby študentov so ZP, s cieľom zabezpečenia rovnosti príležitostí. V tejto súvislosti pre ilustráciu uvádzame, že Skúškový poriadok pre bakalársky program Hospodárstvo Univerzity Karlsruhe stanovuje, že ak študent preukáže, že kvôli zdravotnému postihnutiu nemôže dosahovať požadovaný počet kreditov v daných kontrolných obdobiach, komisia, ktorá je na to určená, rozhodne o alternatívnej forme kontrolných období (bližšie pozri Príloha 2). De facto sa tým umožňuje individuálny študijný plán.

Aplikácia v praxi

Aké podporné služby sú teda študentom so ZP v Nemecku poskytované a kým? Legislatíva vysokým školám predovšetkým ukladá povinnosť vytvárať študentom so ZP pri štúdiu rovnaké príležitosti ako ostatným študentom. Zákon o vysokých školách v spolkovej krajine Berlín dokonca tento princíp zakotvuje aj opačne – ako právo študenta aj uchádzača so ZP na poskytnutie potrebnej pomoci pri integrácii (bližšie pozri Príloha 2). To respondenti označili za príklad dobrej praxe v tejto spolkovej krajine. Na druhej strane je možné poukázať na to, že vo viacerých právnych predpisoch sa skutočne hovorí skôr o integrácii, nie inklúzii občanov so ZP (napr. Zákon o rovnosti príležitostí osôb so ZP z r. 2002, či zákon o vysokých školách v Hamburgu z r. 2001).

Čo sa týka inštitucionálneho zabezpečenia podpory študentov so ZP, legislatíva priamo neupravuje vznik podporných centier na univerzitách, tieto sú však na niektorých z nich študentom k dispozícii (napr. aj na Univerzite Karlsruhe). Na federálnej úrovni nemajú legislatívne zakotvenie ani koordinátori pre prácu so ZP študentmi, je to však predmetom úpravy vo vysokoškolských zákonoch niektorých spolkových krajín. Respondenti v prieskume v tejto súvislosti ako zvlášť dobrý príklad označili Zákon o vysokých školách v Hamburgu, ktorý stanovuje, že vysoké školy volia koordinátora, ako aj jeho zástupcu na trojročné obdobie, pričom ak si to vyžadujú jeho povinnosti, môže byť na toto obdobie zbavený iných pracovných úloh. Koordinátor má o.i. právo iniciatívy a právo prehovoriť vo všetkých samosprávnych orgánoch školy a má byť informovaný o všetkých plánovaných opatreniach, ktoré sa týkajú záujmov študentov so ZP. Pre porovnanie, pozícia koordinátora pre študentov so ZP a s chronickým ochorením existuje aj na Univerzite Karlsruhe, pričom ide o jedného zástupcu pre celú univerzitu na polovičný úväzok. Okrem toho je na každej fakulte určená kontaktná osoba pre študentov. Na univerzite je tiež zriadené podporné centrum pre študentov so zrakovým postihnutím.

Na druhej strane, v Nemecku neexistuje formálne združenie koordinátorov pre študentov so ZP, ktoré by umožňovalo vymieňať si skúsenosti. Túto medzeru

čiastočne vyplňa združenie *Deutsches Studentenwerk*, ktoré organizuje 1 – 2 semináre na rôzne témy týkajúce sa práce so študentmi so ZP ročne.

Individuálny študijný plán ako jeden z nástrojov podpory študentov so ZP nie je priamo upravený zákonom, keďže je v kompetencii jednotlivých univerzít. A hoci sa neoznačuje priamo týmto pojmom, de facto v niektorých prípadoch existuje ako možnosť stanovenia inej formy kontrolných období ako podľa požadovaného počtu kreditov.

Problémom z hľadiska legislatívy je podľa respondentov najmä to, že zákony o prijímacom konaní v jednotlivých spolkových krajinách okrem Hamburgu a Berlína neriešia primerané úpravy pre magisterské programy. Príkladom je opäť Karlsruhe. Ako vyplýva zo *Zákona o prijímacom konaní na vysokoškolské štúdium v spolkovej krajine Baden-Württemberg* z r. 2008, záväzného pre Karlsruhe, tento sa z hľadiska vyššie spomenutých kvót pri prijímaní uchádzačov odvoláva priamo na zmluvu medzi spolkovými krajinami. V texte sa pojem zdravotné postihnutie priamo nevyskytuje. Univerzita Karlsruhe má v súlade s týmto zákonom vypracovaný vnútorný predpis upravujúci postup pri prijímacom konaní pre bakalárske programy z r. 2008, kde sa pojem zdravotné postihnutie takisto nevyskytuje ani v súvislosti s kvótami, ani vzhľadom na iné možné opatrenia, keďže prijímacie konanie sa uskutočňuje na základe predošlých študijných výsledkov, a teda opatrenia ako predĺžený čas na skúšku nie sú potrebné. V obdobnom dokumente univerzity pre magisterský študijný program sa však už nenachádza ani zmienka o kvótach⁹.

Financovanie podporných služieb

Z prieskumu vyplýva, že vo všeobecnosti spôsob financovania závisí od typu podpornej služby, pričom väčšinu si hradia študenti. Ak si to nemôžu dovoliť, môžu požiadať štátne inštitúcie o finančný príspevok. Sem patrí napr. osobná asistencia a príspevok na zakúpenie kompenzačných pomôcok, ktorý môže byť poskytnutý aj tým občanom so ZP, ktorí nie sú študenti. Študenti so zrakovým postihnutím okrem toho môžu poberať invalidný dôchodok, ktorý sa rovnako vypláca aj iným nevidiacim občanom.

Niektoré služby takisto financujú univerzity. V tomto prípade napr. na Univerzite Karlsruhe neexistujú presné pravidlá na prideľovanie prostriedkov a univerzita posudzuje každý návrh koordinátora osobitne. To sa týka aj odstraňovania architektonických bariér. Univerzita nemá vyčlenené osobitné prostriedky pre túto oblasť, a ani vypracovaný debarierizačný plán. Zároveň je však ako verejná inštitúcia podľa zákona o rovnosti príležitostí osôb so ZP a príslušných stavebných predpisov povinná zabezpečiť prístupnosť budov. Študent so ZP sa môže obrátiť na koordinátora a ten žiadosť predloží príslušným orgánom univerzity, ktoré ju ďalej vybavujú.

Tlmočenie do posunkového jazyka ako ďalšiu z podporných služieb zväčša zabezpečujú organizácie ľudí so sluchovým postihnutím. Univerzity sa niekedy podieľajú na technickom zabezpečení tejto služby, napr. kontaktovaním danej organizácie. Financovanie je však zabezpečené cez príspevky pre ľudí so sluchovým postihnutím, vrátane študentov.

⁹ uvedené dokumenty sú dostupné na: <https://www.wiwi.kit.edu/serviceDownloads.php>

Niektoré univerzity takisto zabezpečujú spracovanie študijnej literatúry pre študentov so zrakovým postihnutím, hoci títo niekedy musia v tejto súvislosti zároveň využívať služby knižníc, pomoc rodiny a pod.

Monitorovanie a celkové hodnotenie

Ako sme uviedli vyššie, v Nemecku sa každé dva roky uskutočňuje štatistické zisťovanie zamerané na ľudí so ZP, na základe počtu držiteľov preukazu občana so ZP. Osobitné štatistiky pre vysoké školy neexistujú, z dôvodu ochrany osobných údajov. V máji 2011 však organizácia Studentenwerk v Nemecku uskutočnila anonymný prieskum pod názvom *Štúdium so zdravotným postihnutím*. Výsledky zatiaľ nie sú dostupné.

Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím ratifikovalo Nemecko v marci 2009 a prvú správu o implementácii dohovoru schválilo v auguste 2011. V súvislosti so vzdelávaním sa v správe uvádza, že toto je predovšetkým právomocou jednotlivých spolkových krajín. V súčasnosti sa v Nemecku pätina žiakov vzdeláva v bežných školách a cieľom je tento počet ešte zvyšovať. Okrem toho existuje snaha posilňovať inkluzívne vzdelávanie prepájaním všeobecnej a špeciálnej pedagogiky pri príprave učiteľov. V súvislosti s postavením študentov so ZP na vysokých školách sa v správe hovorí o zlepšení, najmä vzhľadom na ustanovenia Rámcového zákona o vysokých školách. Federálna vláda od r. 1982 okrem toho podporuje informačné a poradenské miesto pre študentov pri organizácii Studentenwerk ako kompetenčné centrum sumou približne 360 000 EUR ročne.

A ktoré otázky sú v súvislosti s podporou študentov so ZP v Nemecku v súčasnosti najviac diskutované? Z odpovedí respondentov vyplýva, že jednak ide opäť o tzv. neviditeľné postihnutia, napr. syndróm ADHD, psychické ochorenia, autizmus. Otázkou je, ako týchto študentov začleňovať do vyučovania a akým spôsobom im poskytovať podporu. Problémom sú takisto financie, najmä nepružnosť systému pri vybavovaní žiadostí študentov na univerzitách.

Rakúsko

Tabuľka č. 6: Model podpory štúdia osôb so ZP v Rakúsku

Kľúčová legislatíva	Zákon o rovnosti príležitostí osôb so ZP, 2005
Individuálny študijný plán	Na univerzite v Linzi sa nevyužíva
Status a rola koordinátora	Celouniverzitný, kontaktná osoba pre študentov
Sieť koordinátorov pre prácu so študentmi so ZP	Pravidelné stretnutia dvakrát ročne Sieť podporných centier na podporu tlače
Stratégia univerzity	n/a
Finančné zabezpečenie podporných služieb univerzitami	Podporné centrum v Linzi každoročne z rozpočtu univerzity

Financovanie pre študentov	Invalidný dôchodok Osobná asistencia Možnosť odpustiť školné
Odstraňovanie architektonických bariér	Zákon o rovnosti príležitostí občanov so ZP, rôzne stavebné nariadenia, univerzita v Linzi debarierizačný plán, ani vyčlenené prostriedky nemá
Štatistické údaje	Pravidelný študentský prieskum, niektoré otázky zamerané na ZP
Iné	Splnomocnenec vlády pre občanov so ZP V zákone o rovnosti príležitostí stanovená minimálna sankcia za jeho porušovanie

Inštitúcia – respondent dotazníkového prieskumu

Rakúskym účastníkom prieskumu bolo podporné centrum na univerzite v Linzi - *Institut Integriert Studieren*, Johannes Kepler Universität Linz¹⁰. Podobne ako centrum v Karlsruhe, aj toto centrum vzniklo na základe projektu z r. 1991, ktorý bol zameraný na podporu študentov so ZP a rozvoj asistenčných technológií.

Legislatívny rámec a jeho uplatňovanie

Aj v Rakúsku, podobne ako vo Veľkej Británii, problematiku podpory študentov so zdravotným postihnutím upravuje predovšetkým *Zákon o rovnosti príležitostí osôb so zdravotným postihnutím* (*Behindertengleichstellungsgesetz*) z r. 2005. A v tejto krajine takisto existuje pozícia splnomocnenca pre osoby so ZP, v rámci federálneho ministerstva sociálnych vecí. Zdravotné postihnutie je v § 3 tohto zákona zadefinované nasledovne:

„Zdravotné postihnutie v zmysle tohto zákona je dopad telesného, mentálneho a psychického funkčného obmedzenia, alebo obmedzenia zmyslových funkcií, ktoré sťažuje zapojenie sa do života spoločnosti a nemá prechodný charakter.“

Pozitívne opatrenia prispievajúce k vyššiemu začleneniu týchto ľudí do spoločnosti sa nepovažujú za diskrimináciu.

Priamo v texte zákona sa teda nenachádza zmienka o univerzitách a na rozdiel od Veľkej Británie ani o povinnosti vytvárať primerané úpravy, odhliadnuc od plánov debarierizácie. Zákon rozsahom patrí ku kratším, je obsiahnutý v 20 paragrafoch. Zaujímavosťou v porovnaní s niektorými inými krajinami je, že sa netýka zákazu diskriminácie na pracovisku, ten je upravený osobitnými právnymi predpismi. Tento zákon tiež stanovuje minimálnu sankciu za diskriminačné správanie (vo výške 1000 eur).

Iné podrobnosti upravujú ďalšie vykonávacie predpisy, príp. predpisy na úrovni jednotlivých spolkových štátov. Takto rakúska legislatíva pozná inštitút podporných centier, koordinátorov pre prácu so ZP študentmi, ako aj osobných asistentov, hoci

¹⁰ www.integriert-studieren.jku.at

neupravuje individuálny študijný plán. V praxi je na univerzite zväčša zamestnaný jeden koordinátor pre ZP študentov. V Linzi je tento koordinátor pre nich predovšetkým kontaktnou osobou a sprostredkúva kontakt s podporným centrom. V Rakúsku takisto existuje sieť univerzitných koordinátorov, ktorí sa stretávajú dvakrát ročne, aby si vymieňali skúsenosti a diskutovali o právnych aspektoch štúdia osôb so zdravotným postihnutím. Okrem toho existovala sieť piatich univerzitných podporných centier na podporu tlače pre študentov so ZP (*Interuniversity network for information systems to support print disabled students*), ktorá však z finančných dôvodov v r. 2003 formálne zanikla, ale neformálne spolupráca prebieha aj naďalej.

Celkovo zástupcovia z podporného centra v Linzi v súvislosti s legislatívou za najväčší nedostatok považujú problémy v implementácii: „Hoci v Rakúsku existujú formálne pravidlá, aj keď vo viacerých právnych predpisoch, každá univerzita povinnosť zabezpečovať podporné služby interpretuje rôzne. Napríklad, tlmočenie do posunkového jazyka je zabezpečované bezplatne na univerzite vo Viedni a v Salzburgu, ale nie na univerzite v Linzi.“

Financovanie podporných služieb

Z hľadiska financovania je napr. podporné centrum na univerzite v Linzi financované z rozpočtu univerzity, na základe každoročných rokovaní medzi centrom a univerzitou. Študenti okrem toho môžu poberať invalidný dôchodok, príspevok na osobnú asistenciu, môže im byť odpustené školné a v prípade nepriaznivej sociálnej situácie môžu takisto získať podporu od študentského zväzu.

Odstraňovanie architektonických bariér ako jedna z podporných služieb je v Rakúsku súčasťou širšej antidiskriminačnej politiky. V oblasti bezbariérového prístupu na federálnej úrovni neexistuje osobitná legislatíva, ktorá by takúto prístupnosť požadovala povinne, ale existuje zákaz diskriminácie, kde možno zahrnúť aj túto oblasť. Nariadenia upravujúce odstraňovanie bariér sú v kompetencii jednotlivých spolkových štátov. Problémom však je, že architektonická prístupnosť má byť súčasťou stavebných plánov, ale po skončení výstavby sa neoveruje.

Zákon o rovnakom postavení osôb so zdravotným postihnutím v súvislosti s odstraňovaním architektonických bariér ukladá povinnosť orgánom štátnej správy vytvárať debarierizačné plány. Federálny parlament sa priamo v texte zákona zaviazal do decembra 2006 vypracovať plán debarierizácie svojich budov. Rovnako mali do decembra 2010 plán etáp debarierizácie vypracovať aj iné orgány štátnej správy a umiestniť ho na svojich webových stránkach, pričom najneskorší termín na jeho uskutočnenie je do decembra 2019. Na správnu implementáciu tohto zákona, ako aj ďalších smerníc bližšie upravujúcich zákaz diskriminácie, dohliadajú na to určené pracovníci. Aj vzhľadom na takúto úpravu univerzita v Linzi plán priorit odstraňovania bariér vypracovaný nemá a takisto nemá ani prostriedky vyčlenené na túto oblasť.

Spracovanie literatúry pre ZrP študentov ako ďalšiu podpornú službu zväčša zabezpečujú podporné centrá. Ako sme už uviedli, Rakúsko je dobrým príkladom spolupráce v tejto oblasti, keďže 5 univerzít svoje databázy navzájom zdieľa, čím zbytočne nedochádza k duplikácii spracovania toho istého textu.

Monitorovanie a celkové hodnotenie

Štatistické dáta o študentoch so ZP sú v Rakúsku dostupné napr. prostredníctvom pravidelne realizovaného študentského prieskumu (Studierenden-Sozialerhebung) na verejných vysokých školách (podobné prieskumy sa uskutočňujú napr. aj vo Veľkej Británii). Prieskum sa uskutočňuje online a nezameriava sa výlučne na oblasť zdravotného postihnutia (pokrýva takisto otázky súvisiace so študentmi-rodíčmi, zahraničnými študentmi a pod.), hoci v tejto oblasti býva realizovaný aj doplňujúci prieskum, založený na interview so študentmi so ZP. Tento prieskum uskutočnil r. 2009 think tank Institut für Höhere Studien vo Viedni. Do prieskumu sa zapojilo takmer 9 000 študentov a vyplýva z neho, že do kategórie študentov so ZP sa prihlásilo 1,3 % študentov a chronickými ochoreniami trpí 12 % študentov a 8 % študentov uviedlo iné dlhodobé zdravotné problémy¹¹. Tretina z týchto študentov však uvádza viacnásobné zdravotné znevýhodnenie. Zaujímavosťou je, že najvyšší podiel študentov s chronickým ochorením je na vysokých školách s umeleckým zameraním. Avšak aj takýto podiel študentov so ZP je považovaný za príliš nízky (Fasching, 2009). Ministerstvo sociálnych vecí okrem toho r. 2003 (rok osôb so zdravotným postihnutím) a následne r. 2008 pripravilo správu o ľuďoch so zdravotným postihnutím (Bericht der Bundesregierung über die Lage von Menschen mit Behinderung in Österreich).

Rakúsko okrem toho v lete 2008 ratifikovalo *Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím*. Federálne ministerstvo práce r. 2010 pripravilo prvú správu o napĺňaní tohto dohovoru v Rakúsku, čo vyplýva z čl. 35 dohovoru, kde sa krajina zaväzuje do dvoch rokov od jeho ratifikácie predložiť OSN takúto správu. V správe sa v súvislosti so vzdelávaním uvádza, že v súčasnosti má viac než polovica základných škôl integrované triedy, keďže integrácia je zo zákona na 2. stupni povinná, t.j. len ak dieťa kvôli ZP nemôže navštevovať bežnú základnú školu, môžu jeho rodičia požiadať o zaradenie do špeciálnej školy. Pre žiakov so ZrP sú pomôcky, ako aj adaptované učebnice k dispozícii vo Federálnom inštitúte pre vzdelávanie nevidiacich. Pre žiakov so sluchovým postihnutím sa zase pripravuje slovník, elektronická databáza posunkového jazyka. Na 13 z 21 univerzít existuje pozícia zástupcu študentov so ZP (popri koordinátorovi). Funkciu môže obsadiť len osoba so ZP a náplňou je o.i. zvyšovanie povedomia o štúdiu so zdravotným postihnutím. Na univerzitách existujú 4 centrá integrovaného štúdia, ktoré sa zaoberajú vývojom a výskumom podporných služieb pre študentov so ZP (Sonder-pedagogische Förderbedarf). Aj napriek tomu však z údajov z r. 2007, na ktoré sa správa odvoláva, vyplýva, že vysokoškolské štúdium v Rakúsku ukončí len 14,6 % mužov a 15,7 % žien so ZP, v porovnaní s 31,3 % mužov a 33,3 % žien z intaktnej populácie. V Rakúsku tiež existuje pozícia federálneho ombudsmana pre ľudí so ZP.

Medzi najdiskutovanejšie otázky podľa našich respondentov v Rakúsku v súvislosti so štúdiom ľudí so zdravotným postihnutím v súčasnosti patrí uznanie študentov s kognitívnymi poruchami (poruchami učenia) ako študentov so ZP, od čoho sa odvíja možnosť poskytovať im podporu na základe pridelených finančných prostriedkov, nejasné pravidlá financovania tlmočenia do posunkového jazyka, ako aj diskusia s vydavateľmi o tom, že literatúra v elektronickej forme by mala byť prístupná nielen pre ZrP študentov, ale aj pre študentov so sluchovým či telesným postihnutím, resp. poruchami učenia.

¹¹ v r. 2006 to bolo 0,9% zo ZP, 12,1 % s chronickým ochorením a 7,7% s inými zdravotnými problémami

Česká republika

Tabuľka č. 7: Model podpory štúdia osôb so ZP v Českej republike.

Kľúčová legislatíva	Viacero zákonných noriem
Individuálny študijný plán	Existencia individuálnych vzdelávacích plánov
Status a rola koordinátora	-
Sieť koordinátorov pre prácu so študentmi so ZP	-
Stratégia univerzity	Na niektorých univerzitách existujú centrá podpory, služby majú rôznu formu i úroveň
Finančné zabezpečenie podporných služieb univerzitami	Rozvojové programy Ministerstva školstva; od roku 2012 sa zavádza nový systém financovania podporných služieb
Financovanie pre študentov	Finančný príspevok pre osobu so zdravotným postihnutím na mesačnej báze (invalidný dôchodok)
Odstraňovanie architektonických bariér	Upravuje zákon; je možné získať prostriedky cez rozvojové programy Ministerstva školstva
Štatistické údaje	Sdružené informácie matrik študentů – v blízkej dobe by mali obsahovať aj informácie o zdravotnom postihnutí
Iné	Problém s digitalizáciou textov s matematickým obsahom

Inštitúcia – respondent dotazníkového prieskumu

Respondentom z Českej republiky je *Tereza* – centrum podpory samostatného štúdia zrakovo postihnutých pri Českom vysokom učení technickom v Prahe¹². Centrum bolo založené v roku 1992, v rámci medzinárodného projektu Tempus. Charakter centra je predovšetkým informaticko-technologický, hlavný nástroj podpory predstavuje špeciálna výpočtová technika a know-how, ako túto techniku používať.

Legislatívny rámec a jeho uplatňovanie

Podľa Ústavy Českej republiky má každý občan rovnakú možnosť na získanie vzdelania. Študijné podmienky študentov so špecifickými vzdelávacími potrebami a zdravotným postihnutím na vysokých školách nie sú striktne vymedzené, upravujú ich najmä všeobecné dokumenty deklarujúce rovnosť príležitostí pri vzdelávaní. Zákon o vysokých školách 111/1998 Sb. v znení neskorších predpisov stanovuje v

¹² www.terezafji.cvut.cz/

§21, že medzi povinnosti verejnej vysokej školy patrí „vykonávať všetky dostupné opatrenia pre vyrovnanie príležitostí študovať na vysokej škole“.

Školský zákon 561/2004 Sb., regulujúci celý systém vzdelávania v Českej republike, zahŕňa definíciu študenta so špecifickými vzdelávacími potrebami, ako aj ďalších cieľových skupín. Podľa § 16 tohto zákona: „Dieťaťom, žiakom a študentom so špeciálnymi vzdelávacími potrebami je osoba so zdravotným postihnutím, zdravotným znevýhodnením, alebo sociálnym znevýhodnením.“

- *Zdravotným postihnutím* je pre účely zákona mentálne, telesné, zrakové, alebo sluchové postihnutie, poruchy reči, kombinované postihnutie, autizmus a vývojové poruchy učenia alebo správania,
- *zdravotným znevýhodnením* je zdravotné oslabenie, dlhodobé ochorenie alebo ľahšie zdravotné poruchy vedúce k poruchám učenia a správania, ktoré vyžadujú zohľadnenie pri vzdelávaní,
- *sociálnym znevýhodnením* je rodinné prostredie s nízkym sociálno-kultúrnym postavením – ohrozenie sociálno-patologickými javmi, nariadená ústavná výchova, alebo postavenie azylanta¹³.

Zákon garantuje, že podporné opatrenia a služby potrebné pre prístupnosť vzdelávania študentom so špecifickými vzdelávacími potrebami sú dostupné žiakom a študentom vo všetkých stupňoch vzdelávania. Títo študenti majú právo na bezplatné poskytnutie adaptovaných učebných textov, špeciálnych učebných materiálov, kompenzačných a rehabilitačných pomôcok ako aj poradenských služieb. Zákon ďalej garantuje dostupnosť alternatívnych foriem komunikácie vrátane posunkovej reči pre tých študentov, ktorí nie sú schopní efektívne používať hovorený jazyk. Braillovská tlač je dostupná pre študentov, ktorí z dôvodu zrakového postihnutia nedokážu čítať klasickú tlač. Taktiež majú byť zabezpečení podporní pracovníci, ako aj individuálne vzdelávacie plány popisujúce podmienky a podporné opatrenia potrebné pre úspešné vzdelávanie študentov so špecifickými vzdelávacími potrebami. Špeciálne vzdelávacie potreby žiakov a študentov zisťujú školské poradenské zariadenia.

Zákonom č. 384/2008 Sb., ktorým sa mení Zákon 155/1998 Sb. o posunkovej reči, bola uznaná a zdôraznená dôležitosť používania posunkovej reči ako aj ďalších špecifických komunikačných systémov pri vzdelávaní študentov so sluchovým postihnutím a hlucho-slepých študentov. Zákon o.i. v úvodnom ustanovení hovorí, že „nepočujúce a hlucho-slepé osoby majú právo slobodne si zvoliť z komunikačných systémov uvedených v tomto zákone ten, ktorý zodpovedá ich potrebám. Ich voľba musí byť v maximálnej možnej miere rešpektovaná tak, aby mali možnosť rovnoprávného a účinného zapojenia do všetkých oblastí života spoločnosti i pri uplatňovaní ich zákonných práv“. Zákon ďalej stanovuje, že „nepočujúce a hlucho-slepé osoby majú právo na vzdelávanie s využitím komunikačných systémov nepočujúcich a hlucho-slepých osôb“ (§ 7) a že „nepočujúcim a hlucho-slepým študentom vysokých škôl, ktorým boli z dôvodu úplnej alebo praktickej hluchoty alebo

¹³ § 16 *Zákona č. 561/2004 Sb. O předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)*. Citované: 31.1.2012. Dostupné na: [http://www.zakonycr.cz/seznamy/561-2004-sb-zakon-o-predskolnim-zakladnim-strednim-vyssim-odbornem-a-jinem-vzdelavani-\(skolsky-zakon\).html](http://www.zakonycr.cz/seznamy/561-2004-sb-zakon-o-predskolnim-zakladnim-strednim-vyssim-odbornem-a-jinem-vzdelavani-(skolsky-zakon).html)

hluchoslepoty priznané mimoriadne výhody II. stupňa (preukaz ZTP) alebo III. stupňa (preukaz ZTP/P), sú tlmočnícke služby poskytované bezplatne, za podmienok stanovených vykonávacím právnym predpisom“ (§ 8).

Je ďalej nutné upozorniť na existenciu *Národného plánu vytvárania rovnakých príležitostí pre osoby so zdravotným postihnutím* na obdobie 2010 – 2014. Tento dokument je záväzný, bol prijatý vládou ako nástroj štátu, ktorým sa realizujú všetky opatrenia vyplývajúce z podpisov medzinárodných dohôd napr. *Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím*. Ten Česká republika ratifikovala v septembri 2009.

Dôležitým dokumentom je i materiál odbornej skupiny Vládneho výboru pre vzdelávanie občanov so zdravotným postihnutím *Stratégia systémového sprístupňovania vysokoškolského vzdelávania študentom so zdravotným postihnutím v Českej republike*, ktorý bol Vládnym výborom schválený v máji 2010. Obsahuje všetky kľúčové kroky a odporúčania k potrebným opatreniam, prístupný je v plnom znení na webovom portáli Vládneho výboru¹⁴.

Niektoré verejné vysoké školy ako aj súkromné vysoké školy riešia štúdium osôb so špecifickými vzdelávacími potrebami metodickými pokynmi, smernicami, iné majú osobitné opatrenia pre túto skupinu študentov zakotvené iba v dlhodobom zámere. Verejné vysoké školy rešpektujú zákonné požiadavky na vytváranie primeraných podmienok pre študentov so zdravotným postihnutím. Zväčša sú vybavené špeciálne upravenými technickými pomôckami, pre znevýhodnených študentov ďalej zabezpečujú poradenské a informačné služby. Na niektorých vysokých školách v Českej republike tiež boli vytvorené podporné centrá pre študentov so špecifickými potrebami/ zdravotným postihnutím (napr. České vysoké učení technické v Prahe – Centrum Tereza v roku 1992, Masarykova univerzita v Brne – Stredisko Teiresiás v roku 2000). Tieto centrá sú rôzne organizačne začlenené – môže sa jednať o pracovisko rektorátu, fakulty, príp. katedry. Dôvody vzniku centier podpory boli i sú rôzne. Niekde boli vysoké školy nútené riešiť špecifické problémy konkrétnych študentov, ktorí už navštevovali nejaký študijný program, inde bolo centrum zriadené resp. podporné služby pripravované na základe snahy uspokojiť nároky záujemcov o štúdium.

Financovanie podporných služieb

V Českej republike je finančná podpora štúdia osôb so špecifickými vzdelávacími potrebami/ zdravotným postihnutím smerovaná na univerzitu, ktorá zabezpečuje technickú a personálnu podporu. Medzi finančné zdroje vysokých škôl využívané na krytie nákladov za podporné služby patrí rozpočet vysokej školy (vrátane fundraisingových aktivít a sponzoringu), rozvojové projekty Ministerstva školstva, fondy Európskej únie (najmä Európsky sociálny fond), ako aj ďalšie zdroje (napr. Fond rozvoja vysokých škôl, medzinárodné programy pre oblasť vzdelávania). Z toho najčastejšími zdrojmi sú vlastný rozpočet vysokej školy a rozvojové programy Ministerstva školstva. Práve na rozvojových programoch je činnosť mnohých centier a realizácia služieb závislá.

¹⁴ <http://www.vlada.cz/cz/ppov/vvzpo/dokumenty/strategie-systemoveho-zpristupnovani-vs-vzdelavani-studentum-se-zdravotnim-postizenim-v-cr-73391/>

Podporné služby pre študentov so špecifickými potrebami/ zdravotným postihnutím sú na vysokých školách v Českej republike ponúkané rôznou formou a na rôznej úrovni. Problematike je venovaná pozornosť hlavne na verejných vysokých školách.

Medzi jednu z priorít Ministerstva školstva v rámci Aktualizácie *Dlhodobého zámeru vzdelávacej a vedeckej, výskumnej, vývojovej, umeleckej a ďalšej tvorivej činnosti pre oblasť vysokých škôl* z roku 2009 patrí i podpora zdravotne znevýhodnených osôb pri nástupe na štúdium, počas štúdia a bezprostredne po jeho absolvovaní. Ciele Dlhodobého zámeru sú napĺňané hlavne prostredníctvom už spomínaných rozvojových programov, tie ministerstvo vyhlasuje každoročne a sú určené aj pre ekonomicky a sociálne znevýhodnených študentov. V posledných rokoch však boli podporované predovšetkým projekty pre zdravotne znevýhodnených študentov, ktoré umožnili financovanie poskytovaných služieb, nákup kompenzačných pomôcok, stavebné úpravy a vyplácanie miezd zamestnancom, príp. štipendií spolupracujúcim študentom. Napriek faktu, že sa tieto dotačné programy Ministerstva školstva podieľajú na financovaní podporných služieb značnou mierou (stav z roku 2010), ide o zdroj, na ktorý sa nemožno bezvýhradne spoliehať každý rok.

Od začiatku roku 2012 však došlo vo financovaní k zmene - verejné vysoké školy sú podporované príspevkom Ministerstva školstva na financovanie zvýšených nákladov súvisiacich so štúdiom študentov so špecifickými potrebami. Tento príspevok je účelovo viazaný a je poskytovaný na základe samostatnej žiadosti verejnej vysokej školy spĺňajúcej konkrétne náležitosti, o.i. vysoká škola je povinná viesť o zaisťovaní takéhoto štúdia priebežnú vnútornú evidenciu. Žiadosť vždy obsahuje aj prehlásenie, že verejná vysoká škola má vytvorené podmienky a spĺňa predpoklady k zabezpečeniu štúdia študentov so špecifickými potrebami podľa príslušného metodického štandardu, najmä garantuje minimálne technické a technologické zázemie a jeho prístupnosť študentom so špecifickými potrebami, je schopná garantovať poskytovanie služieb uspokojujúcich špecifické potreby a nároky študentov. Ministerstvo každoročne stanoví celkovú čiastku určenú na podporu financovania zvýšených nákladov v príslušnom kalendárnom roku, vychádzajúc z rozpočtových možností svojej kapitoly štátneho rozpočtu. Pokiaľ súhrnná čiastka požadovaná za všetky verejné vysoké školy prevýši prostriedky vyčlenené ministerstvom, budú žiadané prostriedky jednotlivých škôl pomerne redukované. Na vyplatenie týchto prostriedkov neexistuje právny nárok.

Výška prostriedkov na podporu financovania zvýšených nákladov na štúdium študentov so špecifickými potrebami bude ministerstvom stanovená na základe kvantifikácie výkonov vysokej školy pri zabezpečovaní štúdia týchto študentov nasledovne: počet študentov v jednotlivých kategóriách vyjadrujúcich typ zdravotného postihnutia, vynásobený čiastkami kvantifikujúcimi zvýšenú nákladovosť štúdia a pomerovými koeficientmi vyjadrujúcimi náročnosť zabezpečenia štúdia v závislosti na type zdravotného postihnutia a študovaného odboru.

V súlade s politikou boja proti diskriminácii dochádza postupne i k odstraňovaniu či zmiernovaniu bariér vo fyzickom prostredí. Tento trend zodpovedá dikcii dokumentov Európskej únie a ďalších medzinárodných organizácií. Vychádza i z noriem zakotvených v českom legislatívnom poriadku, ktorý vyžaduje zabezpečenie bezbariérového prístupu v nových alebo rekonštruovaných objektoch.

Väčšina verejných vysokých škôl v prieskume zadanom Ministerstvom školstva z roku 2010 uvádza, že disponuje bezbariérovým prístupom. Podľa autorov prieskumu sa však vo väčšine prípadov jedná iba o čiastočne bezbariérový prístup. Finančné prostriedky na elimináciu bariér vo fyzickom prostredí sú o.i. poskytované v rámci rozvojových programov Ministerstva školstva.

Monitorovanie a celkové hodnotenie

Databázu študentov so zdravotným postihnutím/ špecifickými potrebami si každá univerzita vytvára samostatne. K dispozícii sú taktiež dáta získané realizáciou prieskumov, ktorých zadávateľom je Ministerstvo školstva, mládeže a telovýchovy a majú celoštátny charakter. V prieskume z roku 2010 bolo na verejných vysokých školách zistených 1119 a na súkromných vysokých školách 144 študentov so špecifickými vzdelávacími potrebami/ zdravotným postihnutím, ktorí sa nachádzali v evidencii škôl zúčastnených na prieskume. Podľa predpokladov je ale skutočný počet týchto študentov vyšší. Urobiť všeobecný odhad počtu študentov so špecifickými potrebami je podľa realizátorov spomínaného prieskumu veľmi náročné. Niektorí autori odhadujú mieru participácie študentov so špecifickými potrebami na vysokoškolskom štúdiu v ČR medzi 0,15 až 0,45%. Tri verejné vysoké školy s najvyšším percentuálnym zastúpením evidovaných študentov so zdravotným postihnutím/ špecifickými potrebami sú Česká zemědělská univerzita v Prahe (0,93%), Masarykova univerzita v Brne (0,83%) a Západočeská univerzita v Plzni (0,44%).

V Českej republike existuje súhrnná databáza (tzv. Sdružené informace matrik studentů, SIMS) všetkých vysokoškolských študentov študujúcich na českých vysokých školách, uchovávajúc podstatné informácie o každom evidovanom študentovi. Databázu vedie Ministerstvo školstva, mládeže a telovýchovy ČR, na základe dát nachádzajúcich sa v matrikách jednotlivých vysokých škôl. Od roku 2012 sú vysoké školy uchádzajúce sa o príspevok na financovanie zvýšených nákladov na štúdium študentov so špecifickými potrebami povinné evidovať u každého študenta údaje o zdravotnom postihnutí a jeho type prostredníctvom SIMS. Uvedené údaje budú evidované u študenta, na ktorého si bude škola nárokováť finančné prostriedky, bude ich možné do SIMS vkladať iba na základe uznaného dokladu preukazujúceho zdravotné postihnutie alebo špecifické potreby študenta a na základe písomného súhlasu dotknutého študenta.

Často diskutovanou otázkou z oblasti poskytovania podporných služieb je podľa našich českých respondentov problém s digitalizáciou textov prírodovedných odborov, obzvlášť textov s matematickým obsahom.

Autori prieskumu z roku 2010¹⁵ vo svojich záveroch vyslovili názor, že „súčasný (rok 2010) spôsob podpory študentov so špecifickými vzdelávacími potrebami/ zdravotným postihnutím vykazuje zjavné rysy nesystémovosti, živelnosti, interpretačnej nekompatibility, funkčnej i finančnej nestability a regionálnej nevyváženosti. Dochádza tak jednak k mrhaniu ľudským potenciálom a finančných prostriedkov, jednak k nevyužití potenciálu predmetnej skupiny študentov a to často vedie k ďalšiemu zbytočnému prehlbovaniu ich závislosti na systéme sociálnej pomoci“.

¹⁵ Prieskum realizovala firma Alevia, s.r.o., na základe zákazky Ministerstva školstva, mládeže a telovýchovy

Zdá sa však, že systém podpory študentov so špecifickými vzdelávacími potrebami/ zdravotným postihnutím sa vydal cestou systémových riešení po tom, čo bol počínajúc rokom 2012 Ministerstvom školstva, mládeže a telovýchovy schválený Dodatok k Pravidlám pre poskytovanie príspevkov a dotácií verejným vysokým školám, špecifikujúci financovanie zvýšených nákladov na štúdium študentov so špecifickými potrebami, ktorého bližšiu charakteristiku sme ponúkli v časti financovanie podporných služieb.

Maďarsko

Tabuľka č. 8: Model podpory štúdia osôb so ZP v Maďarsku

Kľúčová legislatíva	Zákon o vysokých školách, 2005 Zákon o právach a rovnakých príležitostiach osôb so ZP, 1998
Individuálny študijný plán	V kompetencii univerzít
Status a rola koordinátora	Zväčša pedagogický zamestnanec, rôzne
Sieť koordinátorov pre prácu so študentmi so ZP	Neexistuje
Stratégia univerzity	Štatút Univerzity v Miškolci, osobitné opatrenia
Finančné zabezpečenie podporných služieb univerzitami	Univerzita dostáva prostriedky na základe počtu študentov so ZP
Financovanie pre študentov	Príspevok pre nevidiacich Pre rodiny so ZP deťmi Na prepravu Invalidný dôchodok
Odstraňovanie architektonických bariér	Zákon o rovnosti príležitostí občanov so ZP; eurofondy
Štatistické údaje	Databáza používateľov podporných služieb na každej univerzite; pravidelný monitoring neexistuje
Iné	Študenti so ZP pri prijímacom konaní dostávajú body navyše

Inštitúcia – respondent dotazníkového prieskumu

Z Maďarska sa do prieskumu zapojili 4 univerzity: International Business School, ELTE University a Corvinus University v Budapešti a Univerzita v Miškolci.

Legislatívny rámec a jeho uplatňovanie

Legislatíva upravujúca podporu štúdia študentov so zdravotným postihnutím je v Maďarsku rozčlenená vo viacerých zákonoch. Kľúčovým z nich je *Zákon o vysokých školách* z r. 2005, ktorý v otázkach podpory štúdia so ZP vychádzal z nariadenia z r. 2002, ktoré upravovalo túto oblasť. Podľa tohto zákona si každá univerzita má vytvárať vlastné pravidlá podpory študentov so špecifickými potrebami. Takéto pravidlo sa tak prejavuje napr. v rozdielnom postavení a úlohách koordinátorov na jednotlivých univerzitách. Títo síce spravidla vykonávajú danú pozíciu na čiastočný úväzok a sú to zamestnanci, ktorí sa venujú aj inej, pedagogickej, resp. výskumnej činnosti. Každá fakulta má určeného koordinátora pre ZP študentov. Odlišnosti sa však týkajú roly koordinátora. International Business School je súkromná vysoká škola, kde pozíciu koordinátora zastáva jeden pracovník zamestnaný na plný úväzok, ktorý je v prvom rade kontaktnou osobou pre študentov. Na ELTE University je zase koordinátor tak kontaktnou osobou, ako aj odborníkom, ktorý študentom poskytuje poradenstvo a tiež manažérom, ktorý zabezpečuje finančné zdroje a kvalitu poskytovaných podporných služieb. Na Corvinus University bola rola koordinátora charakterizovaná ako manažér zodpovedajúci za financovanie a kvalitu podporných služieb na univerzite. Napokon, na Univerzite v Miškolci je koordinátor predovšetkým odborníkom, ktorý poskytuje poradenstvo študentom. Systém vzdelávania koordinátorov v Maďarsku síce neexistuje, ale na Corvinus University napr. majú všetci fakultní koordinátori pravidelné stretnutia aspoň dvakrát za semester, kde sa rozhoduje o prerozdelení finančných zdrojov na pokrytie aktuálnych potrieb súvisiacich s podporou študentov so ZP. Tu si však dovoľíme poznamenať, že práve absencia vzdelávacieho systému pre koordinátorov môže mať za následok ich obmedzenú schopnosť ďalej kompetentne poskytovať pravdivé informácie. To sa prejavilo aj v našom prieskume pri odpovedi na ďalšiu dôležitú otázku, či v Maďarsku legislatíva upravuje možnosť pre študentov so ZP využívať individuálny študijný plán. Na túto otázku sme zo štyroch univerzít dostali tri rozdielne, až protichodné odpovede: podľa koordinátorov z ELTE University a Univerzity v Miškolci je možnosť individuálneho študijného plánu zakotvená priamo v zákone; zástupca súkromnej vysokej školy – International Business School, hovorí skôr o možnosti upraviť individuálny študijný plán v dokumentoch univerzity a koordinátor z Corvinus University tvrdí, že takáto možnosť v legislatíve vôbec neexistuje.

Celkovo bol vysokoškolský zákon hodnotený pozitívne a jeho hlavným nedostatkom je, že nezahŕňa aj študentov s chronickými ochoreniami.

V Maďarsku je ďalšou zaujímavou právnou normou Zákon 79/1993 o verejnom vzdelávaní, ktorý sa týka žiakov základných a stredných škôl. Tento zákon totiž v čl. 121 definuje skupinu detí so špecifickými vzdelávacími potrebami, ako:

- deti s fyzickým, mentálnym, zmyslovým a rečovým zdravotným postihnutím,
- deti s autizmom,
- deti s kombinovaným zdravotným postihnutím,
- deti s chronickými ochoreniami,
- deti s poruchami správania, ktoré vyplývajú z organických dôvodov, alebo ktoré takto posúdil odborný lekár.

Tento zákon takisto upravuje podporu žiakov so sluchovým postihnutím, hoci zavádza len možnosť, nie povinnosť vyučovať ich v posunkovom jazyku. Takisto

umožňuje nahradiť ústne skúšanie písomným, používať vizuálne pomôcky a predĺžiť čas na prípravu pri skúšaní.

Ďalším dôležitým predpisom je *Zákon 29/1998 o právach a rovnakých príležitostiach ľudí so zdravotným postihnutím*. Zákon definuje práva ľudí so ZP, napr. právo na prostredie bez bariér (najmä v doprave), na prístup k informáciám, na integrované zamestnanie (a ak to nie je možné, chránené zamestnávanie). Na základe tohto zákona prijal parlament r. 2006 *Národný program zdravotného postihnutia na roky 2007 – 2013*. V rámci tohto programu sú určené ciele v 4 hlavných oblastiach: rehabilitácia, kroky vedúce k pozitívnej zmene postojov spoločnosti k ľuďom so ZP, zlepšovanie kvality života ľudí so ZP, aktívna participácia na živote spoločnosti. V nadväznosti na tento program mala vláda v spolupráci s organizáciami zdravotne postihnutých pripraviť strednodobý implementačný plán na roky 2007 – 2010 s konkrétnymi úlohami. Vláda takisto v dvojročnom intervale predkladá parlamentu správu o plnení programu.

Financovanie podporných služieb

Z hľadiska financií bola za pozitívnu legislatívnu zmenu, ktorá mala takisto vplyv na zvýšenie počtu študentov so ZP na univerzitách, označená pravidelná finančná podpora zo strany štátu. Prostriedky sú poskytované univerzitám v závislosti od počtu študentov. To však zrejme neplatí pre súkromné vysoké školy, keďže z odpovede z International Business School vyplýva, že finančná podpora tejto školy poskytovaná nie je a o prioritách podpory, ktorá je krytá zo zdrojov univerzity, rozhoduje na to určený výbor školy.

Čo sa týka finančnej podpory vyplácanej priamo študentom, z Národného programu (2006) vyplýva, že v Maďarsku existujú 3 typy takejto podpory, pričom ani jeden z nich sa nevypláca z dôvodu statusu študenta. Prvým typom podpory je ročne vyplácaný príspevok pre nevidiacich (anuity for blind people), ktorý sa vypláca osobám so ZrP starším ako 18 rokov, ktoré nežijú v zariadeniach sociálnych služieb. Ďalším typom je príspevok pre rodiny s deťmi so zdravotným postihnutím, resp. chronickým ochorením. Ľudia s ŤZP, ktorí z dôvodu zdravotného postihnutia nemôžu využívať verejnú dopravu, ďalej môžu poberať príspevok na prepravu. Napokon je najnovším typom príspevku tzv. invalidný dôchodok (disability allowance), ktorý sa poskytuje od r. 2001 a v čase prijatia Národného programu (2006) ho poberalo zhruba 100 000 ľudí. Za určitých okolností je možné poberať aj viaceré typy príspevkov súčasne.

Okrem toho môžu napr. študenti International Business School požiadať o zníženie poplatkov za štúdium a na škole im je tiež poskytovaná technická podpora.

V prieskume sme sa ďalej zamerali na otázky týkajúce sa odstraňovania architektonických bariér. Aká je rola univerzity v tejto oblasti? A akým spôsobom je debarierizácia financovaná? International Business School ako súkromná vysoká škola hradí všetky náklady spojené s odstraňovaním architektonických bariér z vlastných zdrojov. V súčasnosti sú už pritom údajne odstránené všetky bariéry (preto nie je potrebné mať plán priorít) a pre študentov ponúkajú mapu prístupných trás. ELTE hradí odstraňovanie bariér z normatívov na študenta so ZP, pričom priority v odstraňovaní bariér upravuje zákon o rovnosti osôb so zdravotným

postihnutím, na ktorý sa odvolávajú aj v Miškolci. Obe univerzity, ELTE aj Miškolc, ako zdroj financovania odstraňovania bariér uvádzajú aj eurofondy.

A keďže legislatíva ponecháva univerzitám voľnosť pri vytváraní pravidiel podpory študentov so ZP, odlišná situácia je aj pri poskytovaní niektorých ďalších služieb. V prípade tlmočenia do posunkového jazyka nepočujúcim študentom, ak je to potrebné, International Business School poskytuje tlmočníka do posunkovej reči na skúšky. Na ELTE si študenti túto službu zabezpečujú sami, prostredníctvom organizácií osôb so sluchovým postihnutím. Corvinus University, ako aj univerzita v Miškolci, túto službu poskytuje len v obmedzenom rozsahu, na niektorých prednáškach. Spracovanie literatúry pre nevidiacich je zase na International Business School zabezpečené využívaním softvéru, ktorý číta tlačенý text. Na ELTE je služba spracovania literatúry sčasti zabezpečovaná podobne, ale študenti takisto využívajú služby iných organizácií pre zrakovo postihnutých, príp. si časť literatúry spracúvajú sami. Podobne aj ďalšie dve univerzity zapojené v prieskume uvádzajú, že túto službu čiastočne zabezpečujú.

Monitorovanie a celkové hodnotenie

Z hľadiska monitoringu kvality podporných služieb sa ukázalo, že každá univerzita má svoju databázu študentov, pričom ELTE pravidelný monitoring neuskutočňuje, Corvinus University ho uskutočňuje príležitostne a Univerzita v Miškolci pravidelne, raz za semester. Pri celkovom hodnotení opäť vychádzame aj zo správy o plnení *Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím*. Maďarsko dohovor ratifikovalo vôbec ako prvá európska krajina v marci 2007. K dispozícii sme mali alternatívnu správu mimovládnej organizácie (MVO) k Prvej správe maďarskej vlády o implementácii Dohovoru, z augusta 2010. Z tejto alternatívnej správy vyplýva, že kým v intaktnej populácii má ukončené vysokoškolské vzdelanie 10,2 % obyvateľov, medzi ľuďmi so zdravotným postihnutím je to len 5 %. Študenti so ZP majú právo na podporu pri štúdiu vzhľadom na svoje zdravotné postihnutie, a to bez toho, aby sa znížovali nároky na dosahované výsledky. V odôvodnených prípadoch však študent musí byť oslobodený od skúšok v niektorých predmetoch. To sa týka napr. povinnej skúšky z cudzieho jazyka pri ukončovaní štúdia v akomkoľvek odbore. V tejto súvislosti sa napr. r. 2009 obrátil na maďarského ombudsmana študent so sluchovým postihnutím.

Legislatíva v Maďarsku v súvislosti s vysokoškolským štúdiom pozná inštitút koordinátorov pre prácu so študentmi so ZP, ako aj osobnú asistenciu, zatiaľ čo priamo neupravuje vznik podporných centier. MVO v správe v súvislosti s podporou vzdelávania ľudí so ZP navrhli niekoľko odporúčaní, medzi ktoré patria:

- vláda by mala pripraviť stratégiu pre zavedenie inkluzívneho vzdelávacieho systému, vrátane vyčlenenia finančných prostriedkov zo štátneho rozpočtu na tento cieľ;
- vláda by tiež mala prijať opatrenia upravujúce vzdelávanie budúcich pedagógov takým spôsobom, aby boli pripravení viesť proces vyučovania v duchu inkluzívneho vzdelávania;
- vláda by mala napomôcť zabezpečiť vzdelávanie v posunkovom jazyku pre študentov so sluchovým postihnutím a podporovať školenia osobných asistentov pre potreby podpory vysokoškolského štúdia (porov. Alternative Report, 2010).

V rámci celkového hodnotenia podmienok štúdia študentov so ZP v Maďarsku na tomto mieste uvádzame ešte niekoľko informácií získaných počas návštevy univerzity ELTE v Budapešti, v máji 2011. Návšteva sa uskutočnila v rámci projektu Exchangeability¹⁶, pod vedením organizácie siete univerzít v hlavných mestách Európy - UNICA a siete Erasmus študentov ESN. Na univerzite ELTE, ktorá je najväčšia v Maďarsku, študuje 37 000 študentov, z toho asi 300 študentov so zdravotným postihnutím. Za posledné 3 roky sa pritom počet týchto študentov zdvojnásobil. Je to v dôsledku zákona, ktorý umožňuje študentom so zdravotným postihnutím pri prijímacích pohovoroch pripočítať stanovený počet bodov. Tým sa veľmi zlepšila situácia najmä pre ľudí s poruchami učenia (dyslexia, dysgrafia a pod.). Práve títo študenti tvoria medzi zdravotne postihnutými najviac zastúpenú skupinu. Na druhej strane sú v súčasnosti veľkým problémom dostupné finančné zdroje, ktoré neumožňujú súčasne pokrývať požiadavky na debarierizáciu, nákup pomôcok, aj spracovanie literatúry pre ZrP študentov (Porov. Ondrušová, 2011).

Napokon z nášho prieskumu vyplýva, že ako v súčasnosti najdiskutovanejšie otázky súvisiace s podporou študentov so ZP zástupcovia z Maďarska uvádzajú inklúziu (nie integráciu) na vysokých školách, zamestnávanie absolventov a odstraňovanie bariér. Diskutovanou otázkou je tiež spomenutá pozitívna diskriminácia pri prijímacom konaní na štúdium, keďže názory na toto opatrenie sa rôznia. Napokon zástupcovia z ELTE, Corvinus a Miškolcu uvádzajú ako predmet diskusií aj riešenie problémov študentov so špecifickými poruchami učenia (dyslexia), ktorí podľa zákona môžu študovať všetky odbory, ale nie všetky zvládajú, napr. štúdium histórie, ktoré predpokladá prácu s množstvom dokumentov.

Slovinsko

Tabuľka č. 9: Model podpory štúdia osôb so ZP v Slovinsku

Kľúčová legislatíva	Rozptýlená vo viacerých zákonoch
Individuálny študijný plán	Predmetom úpravy v smernici univerzity
Status a rola koordinátora	Pozícia koordinátora nie je ustanovená, agenda spadá do pracovnej náplne povereného pracovníka
Sieť koordinátorov pre prácu so študentmi so ZP	Nie je vytvorená
Stratégia univerzity	Smernice týkajúce sa výlučne študentov so zdravotným postihnutím
Finančné zabezpečenie podporných služieb univerzitami	Granty v rámci ad hoc výziev Ministerstva pre vysokoškolské vzdelávanie, vedu a technológie

¹⁶ Viac informácií o projekte na: www.exchangeability.eu

Financovanie pre študentov	Financie buď priamo študentovi alebo externým organizáciám na zabezpečenie služieb
Odstraňovanie architektonických bariér	Stavebný zákon deklaruje bezbariérovosť verejných budov; nie sú alokované dodatočné finančné zdroje na odstránenie bariér
Štatistické údaje	Univerzity majú vlastné databázy študentov so zdravotným postihnutím
Iné	Problém prechodu do zamestnania

Inštitúcia – respondent dotazníkového prieskumu

Zo Slovinska sa do prieskumu zapojilo *Društvo študentov invalidov Slovenije*¹⁷ (Združenie študentov so zdravotným postihnutím Slovinska). Táto mimovládna organizácia bola založená s cieľom hájiť záujmy a špecifické potreby študentov so ZP, realizovať podporné programy a ďalšie aktivity v oblasti vzdelávania, bývania, zamestnávania ako aj kultúrneho, športového a spoločenského vyžitia doma i v zahraničí. V súčasnej dobe má združenie 212 členov – študentov s rôznymi druhmi a stupňami zdravotného postihnutia, študentov s chronickým alebo progresívnym ochorením či špecifickými poruchami učenia. Svojim členom ponúka služby, napríklad bezplatnú prepravu imobilných študentov, prístup k modernej výpočtovej technike prispôbenej pre študentov so zrakovým postihnutím, kopírovanie a tlač študijnej literatúry, ako aj jej úpravu do prístupných foriem, zabezpečenie osobnej asistencie, poradenstvo v otázkach štúdia a životných podmienok. Taktiež sa venuje informovaniu širokej verejnosti o živote študentov so ZP.

Legislatívny rámec a jeho uplatňovanie

Slovinská Ústava v článku 52 uvádza, že osoby zo ZP majú právo na vzdelanie, ktoré je financované z verejných zdrojov. Podpora štúdia ľudí so ZP je ďalej realizovaná prostredníctvom celého radu zákonov. Za oblasť vysokoškolského vzdelávania zodpovedá Ministerstvo pre vysokoškolské vzdelávanie, vedu a technológie, ktoré vzniklo v roku 2005 rozdelením dovtedajšieho Ministerstva školstva, vedy a športu na dve samostatné ministerstvá.

Zákon o rovnosti príležitostí pre občanov so zdravotným postihnutím ďalej uvádza: „Osoby so zdravotným postihnutím musia byť zaradené do vzdelávacích programov všetkých úrovní (vrátane celoživotného vzdelávania) v prostredí, v ktorom žijú, ako je tomu u ostatných občanov. Ak to nie je považované za diskrimináciu, osoby so zdravotným postihnutím sa môžu zapájať do špecifických programov a programov na mieru, ktoré sú prispôbované ich schopnostiam. Osoby so zdravotným postihnutím majú v rámci svojej integrácie ďalej právo na vhodnú a zmysluplnú adaptáciu vzdelávacieho procesu, ktorá je realizovaná akademickým postupom rešpektujúcim individuálne potreby študenta so zdravotným postihnutím.”

¹⁷ www.dsis-drustvo.si/

Podobne zákon o začlenení detí so špecifickými potrebami v článku 3 hovorí: „Študenti zúčastňujúci sa univerzitných programov majú mať zabezpečené dodatočné vybavenie v súlade so štatútom univerzity.“ V praxi to znamená, že samotné univerzity vo svojich interných predpisoch určujú rozsah, ktorým pokrývajú potreby študentov so ZP, a práva, ktoré im budú poskytovať. Študenti so ZP získali špeciálny status a môžu žiadať určité úpravy v rámci svojho štúdia. Status študenta so zdravotným postihnutím/ špecifickými potrebami je udelený na základe stanoviska príslušnej komisie kompetentnej v tejto veci rozhodnúť.

Ďalšie úpravy sú definované štatútmi univerzít a zahŕňajú napríklad vykonanie skúšky v mimoriadnom skúškovom období, výnimku z pravidiel v kontrolných bodoch štúdia, predĺženie doby štúdia, prispôbenie účasti na vyučovaní, spôsobu vykonania skúšky.

Individuálny študijný plán je rovnako vecou úpravy v štatúte/ v príslušnej smernici každej univerzity. Zo štyroch slovinských univerzít je zakotvený iba v smernici Univerzity v Primorsku. Individuálny študijný plán obsahuje nasledujúce prvky: definíciu špecifických potrieb a obmedzení študenta, potrebné adaptácie pre konkrétneho študenta, úprava študijných povinností študenta. Počas prípravy individuálneho študijného plánu sú navrhované opatrenia na redukciiu resp. elimináciu bariér súvisiacich so štúdiom daného študenta. Pri výbere vhodného opatrenia sa musí dbať na to, aby súvisiace finančné náklady boli primerané k finančným možnostiam univerzity.

V slovinskej legislatíve nie sú zakotvené inštitúty ako podporné centrum pri univerzite, koordinátor pre študentov so zdravotným postihnutím/ špecifickými potrebami, či osobný asistent. Je však plánované, že osobná asistencia sa stane súčasťou legislatívy. V súčasnosti je poskytovaná iba študentom s telesným postihnutím v nižších stupňoch vzdelávania, nie vysokoškolákom. Tí môžu využiť iba asistenčné programy zabezpečované rôznymi mimovládnymi organizáciami. Napríklad *Združenie študentov so zdravotným postihnutím Slovinska* poskytuje svoj *Program osobnej asistencie* priamo na študentských internátoch, kde zabezpečuje permanentnú službu asistentov pre všetkých študentov so ZP (na zavolanie).

Agenda koordinátora je v praxi iba doplnkovou pracovnou úlohou určeného zamestnanca univerzity. Jeho kompetencie v danej oblasti sú pritom dosť nejasné. Títo pracovníci nemajú dostatok vedomostí o potrebách a spôsobe podpory pre študentov so zdravotným postihnutím/ špecifickými potrebami. Neexistuje pre nich ani povinný špecializovaný tréning. Združenie študentov so zdravotným postihnutím Slovinska príležitostne ponúka tréningy a workshopy s rôznym zameraním v rámci tejto tematiky pre pedagogických a administratívnych pracovníkov univerzít. O účasť na nich však nie je zo strany pracovníkov veľký záujem.

Napokon, slovinská vláda v roku 2006 prijala *Akčný program pre osoby so zdravotným postihnutím* pre obdobie 2007 – 2013. Program vychádza z Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím a ďalších dokumentov. Cieľom Akčného programu je podpora, ochrana a zaistenie plného využitia všetkých ľudských práv osobami so ZP vrátane zabezpečenia práva na inkluzívny vzdelávací systém vo všetkých jeho stupňoch, nakoľko vzdelanie je jedným zo základných predpokladov sociálnej inklúzie a nezávislosti každého jednotlivca (Akčný plán – úloha 4).

Najväčší posun v legislatíve za uplynulých desať rokov z pohľadu našich respondentov v každom prípade predstavuje fakt, že jednotlivé univerzity prijali smernice týkajúce sa výlučne študentov so ZP, kde sa podrobne venujú rôznym aspektom ich akademického pôsobenia. Negatívnou stránkou legislatívneho rámca je skutočnosť, že niektoré prístupy zakotvené v zákone v praxi nefungujú (nepočujúci študenti nemajú zabezpečené tlmočenie v posunkovom jazyku, nie všetky nové budovy sú bezbariérové) a v prípade porušovania práv študentov neexistuje spôsob ako sa týchto práv domôcť. Zákony v oblasti sociálneho zabezpečenia občanov (vrátane oprávnených skupín študentov) podliehajú v súčasnom období zmenám.

Financovanie podporných služieb

Finančná podpora štúdia osôb so zdravotným postihnutím/ špecifickými potrebami je poskytovaná buď priamo študentovi, ktorý si z prostriedkov platí jednotlivé služby, alebo externým organizáciám, ktoré podporné služby poskytujú. Ak sa pokrytie nákladov spojených s poskytnutím podpornej služby očakáva od univerzity, tá sa môže uchádzať o granty v rámci výziev Ministerstva pre vysokoškolské vzdelávanie, vedu a technológie. Jedná sa však o ad hoc výzvy, ktoré sú nie vždy špecificky určené pre študentov so ZP.

Rodičia dieťaťa so ZP sú oprávnení poberať prídavok na starostlivosť o dieťa (v rámci sociálneho zabezpečenia). Nárok na prídavok sa končí po dosiahnutí osemnásteho roku života dieťaťa. V prípade, že dieťa pokračuje vo vzdelávaní, prídavok sa vypláca naďalej, no maximálne do 26-teho roku veku študenta. V roku 2010 bol nižší variant prídavku v sume 100,57 eur a vyšší 201,21 eur za mesiac.

Pomerne malá skupina študentov so ZP má nárok poberať príspevok na starostlivosť. Je určený osobám odkázaným na stálu pomoc inej osoby. Viaz sa len na isté druhy zdravotného postihnutia, najmä slepotu.

Štipendijný zákon v článku 13 uvádza, že štipendisti so špecifickými vzdelávacími potrebami sa štipendium zvyšuje o extra čiastku vo výške 48,92 eur za mesiac. Minister práce po dohode s ministrom pre vzdelávanie vykonávacím predpisom stanoví kritériá pre určenie typu a stupňa zdravotného postihnutia/ špecifických potrieb.

Osobitnou kategóriou je aj zabezpečenie technických kompenzačných pomôcok, ktoré sa v Slovinsku riadi regulami systému zdravotného poistenia. Študenti so ZP nemajú v tejto súvislosti žiadne špecifické práva vyplývajúce z ich statusu študenta. Konkrétny návrh musí byť schválený oprávneným lekárom. Zabezpečenie pomôcky má v kompetencii Inštitút zdravotného poistenia. V prípade zložitejších technických pomôcok vyžadujúcich interdisciplinárny prístup a zaškolenie používateľa pomôcky rolu poskytovateľa pomoci preberá Slovinský inštitút pre rehabilitáciu (napr. špeciálne typy invalidných vozíkov, pomôcky na komunikáciu).

Službu tlmočenia v posunkovom jazyku poskytuje a financuje organizácia nepočujúcich, tlmočenie si vybavujú študenti sami. Podľa zákona hradia univerzity náklady na tlmočenie v posunkovom jazyku každej prednášky, ktorú navštevuje nepočujúci študent. V praxi však táto úprava nefunguje tak, ako by mala. Viaceré organizácie ľudí so ZP sa snažia v tomto smere zabezpečiť, aby právo deklarované zákonom bolo reálne uplatniteľné. S týmto cieľom už bolo zorganizovaných niekoľko stretnutí s predstaviteľmi Ministerstva pre vysokoškolské vzdelávanie, vedu

a technológie, Ministerstva práce, rodiny a sociálnych vecí, so zástupcami univerzít a nepočujúcich študentov.

Službu spracovania študijnej literatúry pre študentov so zrakovým postihnutím poskytuje a financuje organizácia zrakovu postihnutých ako aj Združenie študentov so zdravotným postihnutím Slovinska.

Z hľadiska odstraňovania architektonických bariér všetky budovy vo verejnej sfére, ktoré sú novo postavené alebo rekonštruované podľa ustanovení platného stavebného zákona, musia spĺňať základné požiadavky bezbariérovosti pre zabezpečenie prístupu osôb so ZP. Na takýto debarierizačný proces však nie sú k dispozícii žiadne dodatočné finančné zdroje.

Podľa webovej stránky *Združenia študentov so zdravotným postihnutím Slovinska* je pre študentov na invalidnom vozíku prístupných 9 fakúlt Univerzity v Lubláne, z celkového počtu 22, a tiež 6 fakúlt Univerzity v Maribore, kde 5 fakúlt je prístupných iba čiastočne.

Navzdory zámerom plynúcim z legislatívy sú teda nie všetky budovy, ktoré spadajú pod ustanovenia stavebného zákona, naozaj prístupné. Na programe dňa sú debaty o tom, ako zabezpečiť finančné zdroje potrebné na odstránenie architektonických bariér. Ďalšia diskusia je vedená s úsilím vysvetliť fakt, že iba samotná architektonická prístupnosť nie je postačujúca, sú potrebné ďalšie dôležité adaptácie v oblasti komunikácie, vzdelávacieho procesu a získavania vedomostí.

Monitorovanie a celkové hodnotenie

Každá univerzita v Slovinsku má vlastnú databázu študentov so zdravotným postihnutím/ špecifickými potrebami. V poslednom období bol zaznamenaný nárast počtu týchto študentov. Univerzita v Maribore mala v roku 2010 z celkového počtu 23 426 študentov 26 študentov so špecifickými potrebami (0,11%), Univerzita v Primorsku mala z celkového počtu 6 785 študentov 21 študentov so špecifickými potrebami (0,3%).

Z hľadiska monitorovania prístupnosti podporných služieb pre študentov so zdravotným postihnutím/ špecifickými potrebami nie sú dostupné žiadne údaje.

K aktuálne diskutovaným otázkam podpory študentov so ZP v Slovinsku patrí jednak prechod absolventov do zamestnania, ktorý je zvlášť zložitý v súčasnom období ekonomickej krízy. A takisto sú to pripravované legislatívne zmeny. Existuje napr. predpoklad, že so zrušením Zákona o sociálnej ochrane osôb s mentálnym postihnutím a poruchami psychického zdravia z roku 1983 dôjde k zvýšeniu šance na vzdelanie aj pre túto skupinu občanov. Spomínaný zákon by mal byť nahradený novým Zákonom o sociálnej inklúzii. Pozitívny prvok v uvedenej oblasti by mal taktiež priniesť inštitút obhajoby pre dospelé osoby s mentálnym postihnutím (koncept zahŕňajúci i právo na vzdelanie), ktorý má byť zakotvený zákonom v rámci budúcich legislatívnych úprav.

Okrem toho charakter legislatívnych zmien, ktoré sa týkajú sociálneho zabezpečenia a sú pripravované na rok 2012, signalizuje, že mnoho ľudí stratí istú časť finančnej pomoci, ako napríklad invalidné dôchodky.

Chorvátsko

Tabuľka č. 10: Model podpory štúdia osôb so ZP v Chorvátsku

Kľúčová legislatíva	Súbor zákonov, špecifické práva upravené najmä vyhláškami a smernicami
Individuálny študijný plán	V legislatíve nie je zakotvený
Status a rola koordinátora	Pedagogický pracovník, výnimočne pracovník na plný úväzok; kontaktná osoba
Sieť koordinátorov pre prácu so študentmi so ZP	V rámci aktuálneho projektu EduQuality sa má vytvoriť metodika pre prácu koordinátorov
Stratégia univerzity	Každá univerzita si vytvára vlastnú stratégiu; Univerzita v Záhrebe ako prvá zriadila Centrum podpory v r. 2007
Finančné zabezpečenie podporných služieb univerzitami	Neexistujú konkrétne pravidlá určujúce povinný objem finančných zdrojov
Financovanie pre študentov	Študenti majú nárok na dodatočné štipendium od štátu
Odstraňovanie architektonických bariér	Priority debarierizácie určuje Stavebný zákon/ vyhláška, náklady sú kryté rozpočtami univerzít/ fakúlt a z projektov
Štatistické údaje	Neexistuje centrálna databáza, univerzity si vytvárajú vlastné odhady
Iné	Národná stratégia pre rovnosť príležitostí osôb so zdravotným postihnutím na roky 2007 - 2015

Inštitúcia – respondent dotazníkového prieskumu

Z Chorvátska sme pre náš prieskum oslovili *Sveučilište u Zagrebu - Ured za studente s invaliditetom*¹⁸ (Univerzita v Záhrebe – Centrum pre študentov so zdravotným postihnutím, tvorí súčasť univerzity). Centrum vzniklo v roku 2007 ako vôbec prvé svojho druhu v Chorvátsku. Jeho práca je definovaná univerzitnou Smernicou o organizácii a aktivitách Centra pre študentov so zdravotným postihnutím. Úlohou Centra je zabezpečiť primerané podmienky pre úspešné štúdium všetkých študentov so ZP. Centrum ponúka priamu pomoc pri riešení konkrétnych problémov, ktoré môžu nastať v priebehu štúdia. Predstavuje mechanizmus na zabezpečenie rovnosti príležitostí v akademickom prostredí a lepšej dostupnosti vysokoškolského vzdelania pre osoby so ZP.

¹⁸ www.unizg.hr/uredssi/

Legislatívny rámec a jeho uplatňovanie

V Chorvátsku sú práva jednotlivcov so ZP, spolu s právom na vysokoškolské vzdelávanie, upravené celou skupinou zákonov. Niektoré normy sú všeobecné, garantujúce rovnosť všetkým členom spoločnosti, teda aj osobám so zdravotným postihnutím (napr. Ústava Chorvátskej republiky). Iné sú výsostne špecifické (napr. Zákon o pohybe nevidiacej osoby za asistencie vodiaceho psa). Veľmi výnimočne sa v legislatíve stretneme s explicitným termínom „študenti so zdravotným postihnutím“. Národná politika pre túto skupinu študentov nie je vytvorená.

Právo na účasť vo všetkých stupňoch vzdelávania každému občanovi garantuje Ústava Chorvátskej republiky. Tejto oblasti sa taktiež dotýka *Zákon o zamedzovaní diskriminácie* (z roku 2008). Okrem toho bol Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím, vrátane Opčného protokolu, ako dôležitý medzinárodný dokument Chorvátskou republikou ratifikovaný už v auguste 2007. Jeho ratifikácií predchádzalo r. 2006 prijatie *Národnej stratégie pre rovnosť príležitostí osôb so zdravotným postihnutím* na roky 2007 až 2015, ktorá rovnako zdôrazňuje v časti o výchove a vzdelávaní potrebu kvalitného vzdelávania v rámci všetkých vzdelávacích stupňov ako jednu zo svojich priorít.

Ústavný princíp o zákaze diskriminácie (na základe rasy, pohlavia, národnosti, viery, zdravotného postihnutia atď.) zakomponovali všetky chorvátske univerzity vo svojom štatúte. Toto právo rovnosti sa uplatňuje napríklad pri definovaní kritérií pre výber uchádzačov o vysokoškolské štúdium. Rovnako je zahrnutá klauzula Zákona o vedeckých aktivitách a vysokoškolskom vzdelávaní, ktorá hovorí, že všetci študenti majú právo na kvalitné štúdium a vzdelávací proces definovaný v danom študijnom programe. Po vstupe Chorvátska do Európskej únie v júli 2013 budú tieto práva prislúchať nielen občanom Chorvátska, ale aj všetkým študentom – občanom členských štátov EÚ.

Okrem toho napr. Univerzita v Záhrebe ako člen Siete univerzít z európskych hlavných miest (UNICA) prijala odporúčania pre univerzity siete UNICA – Minimálne štandardy pre osoby so zdravotným postihnutím na univerzitách siete UNICA (2008), ktoré ju o. i. zaväzujú k vyhodnocovaniu dopadov všetkých strategických rozhodnutí na práva osôb so zdravotným postihnutím.

Chorvátska legislatíva nedefinuje inštitúty ako osobná asistencia pre osoby so ZP, podporné centrum pri univerzite, individuálny študijný plán či koordinátor pre študentov so zdravotným postihnutím/ špecifickými potrebami. Napriek absencii takejto legislatívnej úpravy univerzity v rámci pomoci študentom so ZP podporné centrá zriaďujú. Príkladom sú univerzity v Záhrebe, Rijeke, Osijeku a Split. Univerzita v Zadare sa týmito otázkami zaoberá prostredníctvom svojho Univerzitného poradenského strediska a Univerzita v Dubrovniku má pre túto oblasť ustanoveného koordinátora. Univerzity v Záhrebe a Rijeke majú taktiež koordinátorov – pedagogických pracovníkov menovaných pre jednotlivé fakulty, ktorí fungujú ako kontaktné osoby pre študentov so ZP. Univerzita v Záhrebe ďalej zamestnáva vo svojom Centre jedného koordinátora (experta) na plný pracovný úväzok. Toto Centrum o.i. organizuje workshopy pre koordinátorov o rôznych typoch zdravotného postihnutia. Vytvorenie workshopov pre pedagogických, administratívnych a vedeckých pracovníkov fakúlt o tom, ako pracovať so študentmi s rôznymi druhmi postihnutia, je jednou z hlavných aktivít projektu *EduQuality* (pozri nižšie). Napokon, Univerzita v Záhrebe zriadila i tzv. *Koordinačnú skupinu pre študentov so zdravotným*

postihnutím – túto skupinu tvoria študenti pridelení konkrétnym fakultám, kde pôsobia opäť ako kontaktné osoby pre študentov so ZP, s úlohou definovať a riešiť potreby týchto študentov, navrhovať nové riešenia a vyhodnocovať už implementované riešenia.

Financovanie podporných služieb

Model financovania podporných služieb na chorvátskych univerzitách je rôznorodý. Financie sú adresované jednak samotnému študentovi (ten si potom hradí určité služby), jednak univerzite zabezpečujúcej technickú a personálnu podporu, ale aj externým organizáciám poskytujúcim konkrétne služby. Adresát finančnej podpory závisí od typu služby. V prípade, že finančné náklady na poskytnutie podpornej služby má hradiť univerzita, výška prostriedkov na pokrytie výdavkov zo strany univerzity sa odvíja od množstva a charakteru podporných služieb poskytnutých resp. objednaných za jeden rok. Neexistujú však pevné pravidlá určujúce povinné krytie.

Študenti majú právo na vyplatenie dodatočnej finančnej podpory - štipendia od štátu na základe faktu, že sú študentmi so ZP. Ďalej im je vyplácaný príspevok na dopravu Ministerstvom vedy, školstva a športu Chorvátskej republiky. Okrem toho Ministerstvo pre rodinu, vojnových veteránov a medzigeneračnú solidaritu v súčasnosti implementuje pilotný program poskytovania osobnej asistencie pre ľudí so ZP. Asistencia sa poskytuje tým, ktorí sú členmi združení osôb so zdravotným postihnutím.

Službu tlmočenia v posunkovom jazyku poskytuje a financuje organizácia nepočujúcich, tlmočenie si vybavujú študenti sami. Službu spracovania študijnej literatúry pre študentov so zrakovým postihnutím poskytuje a financuje organizácia zrakovo postihnutých občanov, ale aj združenia študentov so ZP. Literatúru si za pomoci rodiny a priateľov spracovávajú študenti i sami.

Spomenuté dve služby spolu so službou prepravy pre študentov s telesným postihnutím sú v súčasnosti často diskutovanými témami. Sú veľmi dôležité z hľadiska kvality štúdia študentov so ZP v Chorvátsku, no ich finančné krytie je zaistené najmä prostredníctvom projektov a programov združení osôb/ študentov so zdravotným postihnutím, čo je nepostačujúce. Pre tieto tri služby by malo existovať stále a systematické riešenie zo strany štátu. Tým by sa zmiernili rozdiely medzi jednotlivými univerzitami resp. regiónmi v úrovni poskytovaných služieb a zamedzilo by sa neistote v ich financovaní, ktorá každoročne sprevádza systém založený na projektoch neziskových združení.

Hlavnými zdrojmi na pokrytie nákladov pri odstraňovaní architektonických bariér sú rozpočty univerzít a fakúlt (napĺňané zo štátneho rozpočtu ako aj z vlastných zdrojov) a projekty na to určené. Najvyššie priority v oblasti odstraňovania architektonických bariér určuje *Stavebný zákon* a *Vyhláška o zabezpečení prístupnosti budov pre osoby so zdravotným postihnutím a pohybovými ťažkosťami*.

Monitorovanie a celkové hodnotenie

V Chorvátsku neexistuje jednotná databáza študentov so ZP pre všetky univerzity. Každá univerzita má z rôznych zdrojov svoje vlastné odhady počtu týchto študentov. Univerzita v Záhrebe zbiera informácie od koordinátorov na jednotlivých fakultách a tiež od združení študentov so ZP. Na tejto univerzite celkovo študuje viac

ako 65 tisíc študentov, z toho sa odhaduje počet študentov so ZP na 330, čo činí približne 0,5%.

Pre monitorovanie prístupnosti podporných služieb Univerzita v Záhrebe využíva existenciu Koordinačnej skupiny pre študentov so zdravotným postihnutím, ktorej úlohou je i monitorovanie spätnej väzby na implementované riešenia z hľadiska podporných služieb.

Z budúcich zámerov budú v rámci projektu EduQuality¹⁹ programu Tempus, ktorý momentálne prebieha na Univerzite v Záhrebe (koordinátor projektu), na partnerských univerzitách v Chorvátsku (Rijeka, Osijek, Zadar, Split, Dubrovnik) a na ďalších zahraničných partnerských univerzitách, v roku 2012 vypracované národné štandardy pre vyrovnanie príležitostí študentov so zdravotným postihnutím. Výsledkom tohto projektu je tiež vznik predmetu s názvom „Pomoc rovesníkov študentom so zdravotným postihnutím“. Je ponúkaný od akademického roku 2011/2012 ako celouniverzitný výberový predmet s cieľom poskytovať individuálnu pomoc študentom so ZP ich spolužiakmi.

¹⁹ Bližšie info o projekte: www.eduquality-hr.com

Podpora získavania pracovných skúseností

Jednou z čŕt podpory študentov so zdravotným postihnutím je aj to, že sa nedeje izolovane od ďalších etáp a oblastí života. V texte sme už napr. naznačili, že v krajinách ako Veľká Británia a Nemecko je táto téma legislatívne upravená v širšom kontexte rovnosti príležitostí nielen na úrovni vzdelávania a nielen pre ľudí so zdravotným postihnutím. V Českej republike, Maďarsku a Slovinsku sú zase už v školských zákonoch upravené podmienky vzdelávania detí so špecifickými vzdelávacími potrebami. A podobne dôležitou oblasťou sa zdá byť aj prechod absolventov vysokoškolského štúdia do zamestnania, zvlášť ak ide o ľudí so zdravotným postihnutím. V texte sme už spomenuli, že v Rakúsku zo správy o implementácii Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím z r. 2007 vyplýva, že vysokoškolské štúdium v tejto krajine ukončí len 14,6 % mužov a 15,7 % žien so ZP, v porovnaní s 31,3 % mužov a 33,3 % žien z intaktnej populácie. Podobne v Maďarsku – kým v intaktnej populácii má ukončené vysokoškolské vzdelanie 10,2 % obyvateľov, medzi ľuďmi so ZP je to len 5 %.

V našom prieskume sme sa preto krátko dotkli témy podporovania prechodu absolventov vysokoškolského štúdia so zdravotným postihnutím do zamestnania. Konkrétne sme sa pýtali, či a za akých podmienok majú študenti so ZP možnosť zúčastňovať sa počas štúdia pracovných stáží, a tak získavať skúsenosti a zručnosti, ktoré by im uľahčili hľadanie zamestnania po skončení štúdia.

Z odpovedí vyplynulo, že vo väčšine krajín neexistuje systematická podpora študentov v tomto smere. Príkladom je Veľká Británia, kde sa väčšina študentov platených pracovných stáží nezúčastňuje a je pre nich ťažké nájsť si stáž či brigádu, a tak sa lepšie pripraviť na budúce zamestnanie. Situácia je o čosi lepšia v krajinách, kde sú stáže povinnou súčasťou kurikula. Takými sú napr. Belgicko, ale aj Maďarsko. Tu študenti so ZP získavajú pracovné skúsenosti a zručnosti rovnakým spôsobom ako ostatní ich kolegovia.

Napokon je treťou, menej častou možnosťou poskytovanie asistencie študentom pri vyhľadávaní stáží, resp. inej podpory pri prechode do zamestnania, čomu sa čiastočne venujú niektoré podporné centrá. Združenie študentov so zdravotným postihnutím Slovinska napr. poskytuje nadstavbové kurzy a workshopy pre získanie nových zručností a kompetencií, ktoré zvyšujú zamestnateľnosť absolventov so zdravotným postihnutím. Spolupracuje pritom s viacerými inštitúciami (univerzity, rehabilitačné centrá a pod.).

V každom prípade v tejto oblasti existuje priestor pre zlepšenia, aby sa príležitosti pre študentov so ZP nadobudnúť primerané uplatnenie vyrovnávali.

Zhrnutie a závery

Na tomto mieste by sme radi zhrnuli najdôležitejšie zistenia týkajúce sa poskytovania podporných služieb študentom so ZP v deviatich krajinách, ktorým sme sa venovali.

V oblasti legislatívy možno najprv spomenúť stratégie krajín vo vzťahu k osobám so ZP. Prvou skupinou sú krajiny, kde bol inštitucionalizovaný post zástupcu ľudí so ZP – ombudsman pre rovnaké príležitosti vo Švédsku a splnomocnenec vlády pre osoby so ZP v Nemecku a Rakúsku. Druhou skupinou sú štáty, kde ako nástroj politiky existujú národné programy obsahujúce ciele a priority pre skvalitňovanie života ľudí so ZP. Takými sú Maďarsko, Slovinsko a Chorvátsko. Tretiu skupinu tvoria krajiny, kde jeden spoločný dokument neexistuje. Niekedy je dôvodom delegovanie rozhodovania v týchto veciach, napr. v Nemecku. Výsledkom však tiež môže byť nesystémový prístup k riešeniu rôznych otázok, keďže viaceré pravidlá sú rozptýlené v rôznych právnych predpisoch.

Aj od týchto stratégií sa ďalej odvíjajú rôzne prístupy k definovaniu skupiny študentov, ktorým sa podporné služby poskytujú. Prvým prístupom je priame zadefinovanie študentov so špecifickými (vzdelávacími) potrebami. To sa však na úrovni úprav zákonom týka len školských zákonov, zameraných na vzdelávanie žiakov na základných a stredných školách. Príkladom tohto prístupu sú Česká republika, Maďarsko a Slovinsko. Iný prístup vychádza skôr z definície zdravotného postihnutia v zákonoch o rovnosti príležitostí. Tu je príkladom Rakúsko a Veľká Británia, kde sa zdravotné postihnutie chápe ako fyzické alebo mentálne postihnutie, ktoré má stály a dlhodobý dopad na vykonávanie každodenných aktivít. V Nemecku sa tieto prístupy kombinujú – sociálny zákonník definuje zdravotné postihnutie, a aj ťažké zdravotné postihnutie a vysokoškolské zákony kladú väčší dôraz na vytváranie rovnakých príležitostí pre študentov s mimoriadnymi ťažkosťami – rodinné a sociálne dôvody, či zdravotné postihnutie. V zásade však legislatíva zvyčajne nevymedzuje skupinu študentov so zdravotným postihnutím/ špecifickými potrebami, ale skôr zdôrazňuje povinnosť vysokých škôl vytvárať rovnaké príležitosti pre všetkých študentov aj uchádzačov.

Predmetom osobitných legislatívnych úprav je v Nemecku a Maďarsku ešte prijímacie konanie. V Nemecku je podporné opatrenie pri prijímacom konaní sformulované ako kvóty, najmenej dve desatiny miest pre uchádzačov, určené pre študentov s mimoriadnymi ťažkosťami. Na rozdiel od toho sa v Maďarsku uplatňuje priame zvýhodnenie uchádzačov so špecifickými potrebami, ktorým sa automaticky pripisuje určitý počet bodov. Toto opatrenie viedlo k zvýšeniu počtu študentov so špecifickými potrebami na univerzitách, avšak je predmetom diskusie a je možné, že má len dočasný charakter.

Inou dôležitou oblasťou v procese podpory je status a rola koordinátora pre študentov so zdravotným postihnutím. Ten totiž často prakticky zodpovedá za napĺňanie povinnosti univerzity vytvárať pre študentov so ZP rovnaké príležitosti pri štúdiu, berúc do úvahy ich reálne potreby. Definícia pracovnej náplne koordinátora je opäť rôznorodá: kontaktná osoba pre študentov so ZP, vyškolený odborník, ktorý zabezpečuje poradenstvo, či manažér zodpovedný za kvalitu a financovanie podporných služieb. Koordinátor je taktiež zapojený do plánovania stratégií rozvoja

prístupnosti (napr. v rámci štatútov a iných dokumentov univerzity) a predstavuje v danej oblasti zdroj vedomostí a podporu pre akademických pracovníkov. Zákonom je inštitút koordinátora zakotvený len v niektorých spolkových krajinách v Nemecku, ale v praxi táto pozícia existuje na každej univerzite a väčšinou aj fakulte. Odlišnosti sú však v odbornej pripravenosti týchto pracovníkov. Tá sa odvíja jednak od toho, že koordinátori svoju pozíciu vykonávajú len na čiastočný úväzok, v kombinácii s inými úlohami (koordinátor vo Švédsku je zväčša zamestnancom študijného oddelenia a v Slovinsku ide o akademického pracovníka). Preto majú dôležitú úlohu v procese ich vzdelávania rôzne združenia, ktoré poskytujú nielen tréningové programy pre koordinátorov, ale im aj umožňujú stretávať sa a vymieňať si skúsenosti z praxe. V tomto smere sa veľký dôraz na profesionalitu kladie najmä vo Veľkej Británii a vo Švédsku. V oboch krajinách sa koordinátori stretávajú na pravidelnej báze a v Británii napr. organizácia koordinátorov vydáva odborný časopis, ktorý sa tiež venuje problematike podpory študentov so ZP. Takáto forma spolupráce sa aj na základe nášho prieskumu zdá byť nevyhnutná na to, aby pozície koordinátora neostali len formálnou funkciou, bez reálneho dopadu na zabezpečovanie podporných služieb primeraným spôsobom.

V tejto súvislosti by sme radi poukázali ešte na ďalšie dva príklady dobrej praxe v spolupráci pri zabezpečovaní kvalitných podporných služieb. Vo Flámsku vzniklo v r. 2008 spoločné *Národné centrum podpory pre inkluzívne vysokoškolské vzdelávanie* troch univerzít (v súčasnosti konzorcium tvorí už päť univerzít), ktoré sa zameriava najmä na poskytovanie podporných služieb, výskum v tejto oblasti a sieťovanie, vrátane tréningov pre koordinátorov. V Rakúsku zase existuje spolupráca medzi piatimi podpornými centrami v oblasti spracovania literatúry. Tieto centrá zdieľajú svoje databázy, čím sa šetria finančné prostriedky a urýchľuje prístup študentov k potrebnej literatúre, keďže nemusia čakať na opätovné spracovanie textu.

V oblasti financovania podporných služieb sme takisto identifikovali viacero modelov v závislosti od toho, či sa väčší dôraz kladie na študenta alebo na univerzitu. Od toho sa odvíja aj financovanie konkrétnych služieb, ako napr. tlmočenie do posunkového jazyka. Prvý model je ten, kde študent získava finančný príspevok na základe toho, že je študentom so ZP. Z tohto príspevku sú hradené podporné služby, ktoré využíva. Takýto systém je najviac prepracovaný vo Veľkej Británii, ale uplatňuje sa tiež v Belgicku, Slovinsku a Chorvátsku. Mnohé podporné služby si hradia aj študenti v Nemecku, ktorí však nepoberajú osobitný príspevok z dôvodu statusu študenta. Na druhej strane, vo viacerých z týchto krajín zdroje na financovanie podporných služieb získavajú aj univerzity. Vo Veľkej Británii, Maďarsku (a od r. 2012) aj v Česku univerzity každoročne získavajú osobitné dotácie v závislosti od počtu študentov so ZP. V Belgicku výška dotácie predstavuje 1,5-násobok dotácie na bežného študenta a vznikol tu tiež stimulačný fond na financovanie dodatočných nákladov univerzity. Vo Švédsku, ktoré možno vo všeobecnosti považovať za krajinu s veľmi dobre rozvinutým systémom podporných služieb, sú zase vysoké školy povinné z prostriedkov alokovaných na vzdelávací proces rezervovať 0,3% na financovanie špeciálnej pedagogickej podpory pre študentov so ZP. V Nemecku, kde jednotný postup neexistuje, sa na univerzite v Karlsruhe, ktorá bola zapojená do prieskumu, rokuje osobitne o každom návrhu koordinátora a náklady sú hradené z rozpočtu univerzity.

Aj napriek tomu sú však vo viacerých krajinách niektoré služby financované nedostatočne. V Belgicku je tlmočenie do posunkového jazyka financované univerzitou, ale len v obmedzenom rozsahu, podobne v Rakúsku je na niektorých univerzitách táto služba bezplatná, ale inde sa neposkytuje. Odstraňovanie architektonických bariér ako ďalšiu formu podpory v Belgicku opäť hradí univerzita, hoci podľa princípu primeranosti, no v Slovinsku či Chorvátsku na to nie sú vyčlenené dodatočné prostriedky, čo v praxi predstavuje pomerne veľký problém. Celkovo je zrejmé, že univerzity najmä v okolitých krajinách musia mať k dispozícii aj ďalšie zdroje financovania, napr. eurofondy (najmä ESF) v Maďarsku, či finančné prostriedky na elimináciu bariér vo fyzickom prostredí v rámci rozvojových programov ministerstva školstva v ČR.

Poslednou oblasťou, ktorej sme sa v prieskume venovali, bolo monitorovanie počtu študentov so ZP a kvality podporných služieb. V úvode sme naznačili, že táto téma je zaujímavá, keďže údaje o zdravotnom postihnutí podliehajú ochrane osobných údajov a uchádzači, ani študenti nie sú povinní ich uvádzať. To sa v prieskume potvrdilo. Vo všeobecnosti však možno povedať, že každá univerzita má databázu svojich študentov so ZP. Tá je založená buď na počte študentov, ktorí sú v kontakte s koordinátorom (napr. vo Švédsku, kde ide zhruba o 2 % študentov), alebo sa počet určuje na základe rôznych potvrdení (v Británii poberatelia príspevku DSA). Okrem toho sa vo viacerých krajinách realizujú rôzne študentské prieskumy, ktorých súčasťou sú aj otázky o ZP. Príkladom je Nemecko (2011), Rakúsko (2011), či ČR (2010), kde bolo o.i. cieľom práve odhadnúť počet študentov so ZP (na úrovni medzi 0,15 – 0,45 % z celkového počtu študentov).

K najdiskutovanejším otázkam v súčasnosti patrí najmä podpora študentov s tzv. neviditeľnými postihnutiami, napr. syndróm ADHD, psychické ochorenia, autizmus. Otázkou je, ako týchto študentov začleňovať do vyučovania a akým spôsobom im poskytovať podporu. Podobne študenti so špecifickými poruchami učenia (dyslexia) – podľa zákona môžu študovať všetky odbory, ale nie všetky zvládajú, napr. štúdium histórie, ktoré predpokladá prácu s množstvom dokumentov. V Rakúsku tiež prebieha diskusia s vydavateľmi o sprístupňovaní literatúry v elektronickej forme nielen pre študentov so ZrP, ale aj ďalších študentov, pre ktorých je táto úprava primeraná (napr. študentov s telesným postihnutím, ak knižnice nie sú architektonicky prístupné).

Celkovo sa v prieskume ukázala rôznorodosť prístupov k poskytovaniu podporných služieb, a tiež sa prejavili určité rozdiely v úrovni týchto služieb v rôznych krajinách. Kým vo Veľkej Británii či vo Švédsku je legislatívna úprava podpory študentov pomerne slabá, v praxi tieto systémy dobre fungujú – vďaka funkčným sieťam koordinátorov, jasným pravidlám krytia finančných nákladov spojených so štúdiom osoby so špecifickými potrebami a orgánom, ktoré dohliadajú na uplatňovanie prijatých predpisov, napr. vo Švédsku dodržiavanie opatrení pri odstraňovaní architektonických bariér kontroluje príslušná vládna agentúra. Na druhej strane, v Slovinsku už univerzity majú vypracované dokumenty, ktoré sa venujú osobitne podpore študentov so ZP, ale ich implementácia v praxi býva zložitá. Vo viacerých krajinách však postupne dochádza k pozitívnym zmenám. Patrí medzi ne ČR, kde sa uskutočnil prieskum o počte a potrebách študentov so ZP a zaviedol sa nový systém financovania podporných služieb. Pevne veríme, že v trende sprístupňovania a skvalitňovania podporných služieb a vytvárania rovnakých príležitostí pre študentov so ZP sa bude pokračovať.

Zoznam použitej literatúry

Alevia, s.r.o. (2010): Analýza súčasnej situácie študentů se specifickými nároky na vysokých školách. Zadávateľ: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, Odbor vysokých škol.

Disability Alliance (2011) Applying for Disabled Students' Allowances (DSAs) 2011/2012. Citované: 31.1.2012. Dostupné na: www.disabilityalliance.org/skillfaq.htm#Q8

Edling, Christian (2010): Equal Treatment of Students, Stockholm University. Learning Inclusively Network + Know-how (LINK), citované 27.1.2012, dostupné na: <http://www.thelinknetwork.eu/index.php/library>

Erster Staatenbericht der Bundesrepublik Deutschland zum Übereinkommen der Vereinten Nationen über Rechte von Menschen mit Behinderungen. (2011). Citované: 23.1.2012. Dostupné na: <http://www.bmas.de/DE/Themen/Teilhabe-behinderter-Menschen/staatenbericht-2011.html>

FASCHING, H. (2009) ANED country report on equality of educational and training opportunities for young disabled people. Country: Austria. Academic Network of European Disability experts (ANED). Citované: 30.12.2011. Dostupné na: <http://disability-europe.net/content/aned/media/Report%20on%20equality%20of%20educational%20and%20training%20opportunities%20for%20young%20disabled%20people%20-%20Austria.pdf>

Germany – ANED country profile. (2009) Academic Network of European Disability Experts (ANED). Citované: 19.1.2012. Dostupné na: <http://www.disability-europe.net/content/aned/media/Germany%20-%20ANED%20country%20profile.pdf>

Government of the Republic of Hungary (2006) The Draft Resolution of the Parliament No 10/2006. (II.16.) on the New National Programme of Disability Affairs. Citované: 25.1.2012. Dostupné na: <http://www.szmm.gov.hu/download.php?ctag=download&docID=13606>

Higher Education Funding Council for England – dostupné na: www.hefce.ac.uk/

Hungary - ANED Country profile (2009) Academic Network of European Disability Experts (ANED). Citované: 23.1.2012. Dostupné na: <http://www.disability-europe.net/countries/hungary>

Hungarian Disability Caucus (2010) CRPD Alternative Report: Disability Rights or Disabling Rights? Citované: 23.1.2012. Dostupné na: mdac.info/node/380

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky (2011): Dodatek č. 2 k „Pravidlům pro poskytování příspěvku a dotací veřejným vysokým školám Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, č.j. 2 434/2011-33 ze dne 28. ledna 2011“, specifikující financování zvýšených nákladů na studium studentů se specifickými potřebami (č.j.: 23 728/2011-30).

Mišová, I., Stavrovská, Z., Záhorcová, V. (2009) Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím (komentár k vybraným článkom). Združenie na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v SR.

Ondrušová, D. (2011) Študovať v Maďarsku so zdravotným postihnutím sa dá. In: Mladost', časopis pre zrakovo postihnutú mládež, Slovenská knižnica pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči, Roč. 35, č. 3.

UNGER, M. et al. (2010) Bericht: Sozialerhebung 2009. Citované: 30.12.2011. Dostupné na: www.sozialerhebung.at/

UN-Disability Rights Convention: First State Report of Austria. Adopted by the Austrian Federal Government on 5 October 2010. Citované: 31.12.2011, Dostupné na: www.bmask.gv.at/cms/site/liste.html?channel=CH0009

UK Initial Report On the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities. Citované: 12.1.2012. Dostupné na: www.stammeringlaw.org.uk/treaties/crpd.htm

Zaviršek, Darja - Gorenc, Katarina (2010): ANED country report on equality of educational and training opportunities for young disabled people, Slovenia. Academic Network of European Disability experts. Správa publikovaná on-line, citované 21.1.2012, dostupné na: <http://www.disability-europe.net/content/aned/media/Report%20on%20equality%20of%20educational%20and%20training%20opportunities%20for%20young%20disabled%20people%20-%20Slovenia.pdf>

Steunpunt Inclusief Hoger Onderwijs, SIHO (Národné centrum podpory pre inkluzívne vysokoškolské vzdelávanie). Webová stránka. Citované 28.1.2012, dostupné na: www.siho.be

Akčný program pre osoby so zdravotným postihnutím v Slovinsku 2007 – 2013 (priatý 2006). Text programu publikovaný on-line, citované 21.1.2012, dostupné na: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti_pdf/api_07_13_en.pdf

Európska komisia (2011): Fourth disability high level group report on the implementation of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities. Správa publikovaná on-line, citované 21.1.2012, dostupné na: <http://ec.europa.eu/social/>

The European Agency for Development in Special Needs Education: Higher education Accessibility Guide - Country information for Slovenia. Aktualizované 3.2.2010, citované 19.1.2012, dostupné na: <http://www.european-agency.org/country-information/slovenia/>

Društvo študentov invalidov Slovenije. Webová stránka - O družtvu. Citované 19.1.2012, dostupné na: <http://www.dsis-drustvo.si/>

Sveučilište u Zagrebu - Ured za studente s invaliditetom. Webová stránka – Dobrodošli. Citované 22.1.2012, dostupné na: <http://www.unizg.hr/uredssi/>

The European Agency for Development in Special Needs Education: Higher education Accessibility Guide - Country information for Croatia. Aktualizované

8.1.2010, citované 26.1.2012, dostupné na: <http://www.european-agency.org/agency-projects/heag/country-pages/croatia>

The European Agency for Development in Special Needs Education: Higher education Accessibility Guide - Country information for Czech Republic. Aktualizované 21.7.2009, citované 29.1.2012, dostupné na: <http://www.european-agency.org/country-information/czech-republic/>

Tereza - centrum podpory samostatného studia zrakovo postihovaných. Webová stránka. Citované 29.1.2012, dostupné na: <http://www.tereza.fjfi.cvut.cz/>

Antidiskriminačný zákon (Orig.: Diskrimineringslagen), SFS 2008:567. Publikované 25.6.2008.

Vládna agentúra Handisam. Webová stránka. Citované 26.1.2012, dostupné na: www.handisam.se

Talboks- och punktskriftsbiblioteket (Švédská knižnica zvukových a braillovských kníh). Webová stránka. Citované 27.1.2012, dostupné na: www.tpb.se/english

Národná sieť koordinátorov Švédskeho kráľovstva. Webová stránka. Citované 27.1.2012, dostupné na: www.studeramedfunktionshinder.nu/english